

FORSVAR FOR NATUREN

FINDERUP ØVELSESPADS

EVALUERING AF DRIFTS- OG PLEJEPLAN **2008-2022**

Titel:	Finderup Øvelsesplads, Evaluering af Drifts- og Plejeplan 2008-2022	Fotos:	Michael Sand, Henrik Olsen og Kent Mosgaard
Udgivelse:	Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, 2014	Layout og produktion:	Rosendahls – Schultz Grafisk A/S, København
Udarbejdelse:	Dansk Natur Rådgivning og NIRAS A/S, Sandie Lykke Pedersen	ISBN:	978-87-92898-61-6
Kvalitetssikring:	Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, Henrik Olsen og Kent Mosgaard	Internetversion:	Planen kan findes i elektronisk format på www.forsvaret.dk
Godkendelse:	Chef for Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses Miljøafdeling, Boie Skov Frederiksen	 	

INDHOLD

1. RESUMÉ	4	5. AKTIVITETSOVERSIGT FOR DE	
2. INDLEDNING	6	KOMMENDE 5 ÅR	43
3. EVALUERING AF AKTIVITETERNE I		5.1 Rydning	43
PLANPERIODEN	8	5.2 Slåning	46
3.1 Militæranvendelse	8	5.3 Afgræsning	47
3.2 Naturbeskyttelse	11	5.4 Hedepleje	48
3.3 Publikumshensyn	35	5.5 Hydrologi	49
3.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og		5.6 Kulturhistoriske interesser	50
plejeplanens anvisninger	36	5.7 Invasive arter	51
4. OPSUMMERING AF STATUS FOR		5.8 Øvrige aktiviteter	52
AKTIVITETERNE	37	6. REFERENCER	53
4.1 Militæranvendelse	38	7. BILAG	54
4.2 Naturbeskyttelse	38	7.1 Aktivitetskort	54
4.3 Publikumshensyn	41		
4.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og			
plejeplanens anvisninger	42		

1. RESUMÉ

Drifts- og plejeplanen for Finderup Øvelsesplads for perioden 2008-2022 er gennemgået og evalueret med henblik på at identificere tiltag, der er gennemført, samt tiltag der helt eller delvis mangler gennemførelse.

En række planlagte aktiviteter med henblik på de øvelses- og uddannelsesmæssige forhold på terrænet, er ikke endnu gennemført. Bl.a. nye skovkampbaner, nye bæltepor m.m. Den manglende gennemførelse kan være begrundet i at de ikke længere er tidsvarende for uddannelserne, dvs. behovene er ændrede. Det skal afklares hvilke tiltag der fortsat skal gennemføres. Der er nedlagt bæltepor og gennemført markeringer af tvangspor, hvilket har nedsat slidtagen på terrænet.

Der er planlagt afvikling af en række skovparceller af hensyn til uddannelses- og øvelsesmæssige ønsker. Dette er igangsat, men der mangler stadig rydninger bl.a. pga. et større stormfald i 2009. Overordnet set er det i overensstemmelse med planen da det er ønsket at afviklingen skal ske gradvist.

Med hensyn til naturbeskyttelse vurderes det, at de åbne arealer overordnet set fremstår åbne og uden

aldrende opvækst. De sidste par år er de slået én gang årligt uden opsamling. Særligt for overdrev og hedearealer er det uhensigtsmæssigt ikke at opsamle. I drifts- og plejeplanen beskrives opsamling som en afgørende plejeindsats på disse næringsfattige naturtyper, eftersom det er ønskeligt at fjerne næringsstoffer fra arealerne.

Egentlig hedepleje er kun gennemført i begrænset omfang. På et areal ved Bøgehøje er der blevet knust med opsamling. Den største indsats på hedebladerne er årlige slåninger med henblik på gyvelbekæmpelse. Årlige slåninger holder fint opvækst nede, men er uheldig for udviklingen af lyngplanter. De mest kuperede hedeområder henstår med aldrende lyng og opvækst af træer og buske. Der mangler således en fokuseret hedepleje som fremmer væksten af lyng, f.eks. pletvise afbrændinger, fjernelse af opvækst, knusning og/eller afskrælning af delområder.

På flere af de åbne arealer har gyvel lokalt udviklet sig meterhøjt og er dominerende. Disse område udgør ca. 150 ha af både hede-, slette- og overdrevsarealer, som i drifts- og plejeplanen er angivet som særligt plejekrævende. I planperioden er disse arealer blevet slået årligt

uden opsamling. Gyvlen synes sat meget tilbage. Man-gebladet lupin udgør ligeledes et problem, og bekæmpes på samme måde som gyvel. Flere invasive arter skal overvåges og bekæmpes.

I forhold til fortidsminderne på terrænet er der i 2007 gennemført en plejeindsats, hvor alle gravhøje blev ryddet for opvækst og pæleafmærkningen er renoveret eller udskiftet. Siden besigtigelsen i august 2012 er alle gravhøje blevet ryddet for genopvækst. Pæleafmærkning bør opdateres.

Skovdriften på terrænet styres ved funktionsudbud efter naturnære principper. Forsvarsministeriet interne jagtorganisation nedlagt, vildtpleje ophørt, og jagten vil fremover udlejes.

Finderup Øvelsesplads indeholder mange vådområder, hvor af mange har høj naturværdi. Der er i drifts- og plejeplanen angivet en prioriteret indsats for pleje af søer og vandhuller. Denne pleje er kun i begrænset omfang gennemført da kun ca. halvdelen af planperiode er gået. Områderne fremstår generelt fine, efter der har været gennemført en omfattende førstegangspenje i 2007-2008. Men der er tydeligvis gået en årrække år uden samme bevågenhed og der er nu behov for en fornyet plejeindsats på størsteparten af alle vandhuller/søer.

Der er generelt sket en massiv opvækst af træer og buske langs kanterne af vådområderne, samt opvækst af buske på de unikke hængesække. Pæleafmærkningen trænger generelt til en opdatering.

Rosborg Sø er omfattet af Natura 2000-beskyttelse og der er i 2013 udarbejdet et tillæg der beskriver en drift og pleje af disse arealer. En stor del af de beskrevne aktiviteter er gennemført, således at beskyttelseskravene opfyldes (FBE, 2014).

Der er opsat informationstavler ved indfaldsveje med oplysninger om ordensreglement og øvelsesaktiviteter, samt kort over terrænet.

Ud over de aktiviteter der var beskrevet i drifts- og plejeplanen er der bl.a. sket bekæmpelse af flere invasive arter, rydninger af gravhøje, udfasning af jagt, samt udarbejdelse af Natura 2000-tillæg til drifts- og plejeplanen.

Sammenfattende kan det konkluderes at store dele af de planlagte pleje- og driftstiltag er gennemført, men visse tiltag af forskellige årsager mangler, f.eks. opsamling af afslået materiale på lysåbne naturarealer. Det skal ses i lyset af at kun ca. halvdele af planperioden er gået. Der er dog behov for opfølgning af både metoder og omfang.

Rosborg Sø.

2. INDLEDNING

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner er styret af 15-årige drifts- og plejeplaner. Udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for de enkelte terræner påhviler Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse og sker med henvisning til *Bestemmelse om drifts- og plejeplaner* (FBE, 2011a).

For Finderup Øvelsesplads foreligger en drifts- og plejeplan for perioden 1. januar 2008 til 31. december 2022 (Miljøministeriet, et al. 2008). Denne benævnes herefter drifts- og plejeplanen. Kun knapt halvdelen af planperioden er gået, men det er ønskeligt med en evaluering af status for gennemførelsen.

- *Jævnfør retningslinjerne i drifts- og plejeplanen skal anvendelsen af øvelsespladsen tilgodeses følgende forhold:*

- *At terrænet er udlagt som militært uddannelsesområde, og derfor fortsat skal kunne opfylde Forsvarsministeriets behov for uddannelsesaktiviteter.*
- *At den militære benyttelse sker under hensyntagen til landskabelige og biologiske værdier, som i drifts- og plejeplanperioden søges fastholdt og udbygget.*
- *At den rekreative benyttelse sker i det omfang, det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt og ikke forstyrrer den militære brug, samt er foreneligt med hensynet til de natur- og kulturmæssige værdier.*

Disse skal realiseres på baggrund af en række planlagte aktiviteter. Nærværende gennemgang og evaluering af aktiviteter på øvelsespladsen er foretaget med udgangspunkt i den foreliggende drifts- og plejeplans planafsnit, som dækker en 15-årig planperiode.

Øvelsesterræn i aftensol.

Der er i planperioden udarbejdet et tillæg til drifts- og plejeplanen vedrørende drift og pleje i Natura 2000-området Rosborg Sø som er en del af Finderup Øvelsesplads (FBE, 2014).

Nærværende evaluering er gennemført af Henrik Olsen, Dansk Natur Rådgivning, assisteret af biolog Sandie Lykke Pedersen, NIRAS A/S, terrænmedarbejder Torben Lauridsen og skovrådgiver Søren Berthold, Dansk Forst Produkt. De to sidstnævnte har et godt indblik i terrænets nuværende og hidtidige drift og pleje. I forbindelse med nærværende evaluering er der foretaget besigtigelser på terrænet juni og juli 2012.

Notatets struktur består af et resumé, der kort opridser evalueringens hovedkonklusioner efterfulgt af nærvæ-

rende introduktion. Derefter følger en mere grundig aktivitetsgennemgang af tiltagene i drifts- og plejeplanen. Alle aktiviteter er i notatet opdelt i emnerne *militæranvendelse*, *naturbeskyttelse* og *publikumshensyn*. Inden for hvert emne gøres status over de gennemførte aktiviteter, sammenlignet med det planlagte niveau. Tiltag, der er udført, selv om de ikke er beskrevet i drifts- og plejeplanens anvisninger, er ligeledes inkluderet.

Aktivitetsgennemgangen efterfølges af en opsummering over de forhold, der af forskellige årsager endnu ikke er gennemført, og som mangler, for at drifts- og plejeplanens mål er opfyldt. Notatet munder ud i en systematisk opgørelse af aktiviteter, der skal gennemføres den kommende 5-års periode.

3. EVALUERING AF AKTIVITETERNE I PLANPERIODEN

Metodikken i det følgende er, at de foreskrevne aktiviteter for Finderup Øvelsesplads fra drifts- og plejeplanen for perioden 2008-2022 gennemgås i skemaform.

De respektive aktiviteter kategoriseres efter emnerne *militæranvendelse*, *naturbeskyttelse* og *publikumshensyn*, og der gives en kort beskrivelse af de planlagte aktiviteter. Navneangivelserne svarer til dem, der er anført i drifts- og plejeplanen med tilhørende kort. Terræ-

net er inddelt i afdelinger og derunder i litra, og tallene i aktivitetsbeskrivelsen, f.eks. 9b, henviser til disse. For hver aktivitet er der i højre kolonne en kort beskrivelse af status for gennemførelsen af aktiviteten samt en konklusion fremhævet med **fed**. Drifts- og plejeplanen angiver en prioritering af indsatsen i forskellige faser af planperioden. Dette er ikke vægtet i evalueringen, idet der ses på den samlede indsats i planperioden.

3.1 Militæranvendelse

Planer og aktiviteter, der primært er begrundet i de militære sikkerheds- og uddannelsesmæssige behov, og retningslinjerne for den øvelsesmæssige indretning af terrænet. Her er tale om terræ ændringer, anlæg, øvelsesfaciliteter m.v. med baggrund i bl.a. bilag 6 til drifts- og plejeplanen: *Forsvarsministeriet fremtidige ønsker og behov*.

Aktivitetsbeskrivelse	Planlagte aktiviteter	Udførte aktiviteter
Fritlægning af Langeskovdal	Gradvis afvikling/rydning skovbevoksninger på skrænterne og i bunden af Langeskovdal, for at sikre oversigtsforhold til øvelsesbrug.	Delvist gennemført. Genvækst præger nu skræntarealerne. Glansbladet hæg m.m. er i løbet af 2011/2012 ryddet/skåret ned.
Fritlægning af østskrænterne af Rosborg Sø	Færdiggøre afviklingen af skovbevoksningerne på skrænterne langs østsiden af Rosborg Sø, for at sikre oversigtsforhold til øvelsesbrug.	Ikke gennemført.
Skovareal til afvikling	Afvikling af skovarealer i afdeling 9b, 9f, 9n, 9o, 10m, 10n, 10r, 10u, 10v, 11a, 12n, 12h, 12j, 12q, 13d, 15a, 15n og 19a.	Delvist gennemført. De fleste litras indgår i rydningerne af skrænterne langs Langeskovdal og Rosborg Sø, hvoraf nogle ved førstnævnte er gennemført. Der mangler stadig rydninger af skovarealer.
Reduktion af skovbæltet vest for Haldager Skov	Afdeling 19: Lærk fjernes fra det levende hegn. Egetræbæltet beholdes, men lærkene reduceres, så der opnås mulighed for observation fra Bøgebjerg i nord-sydgående retning.	Ikke gennemført.

Aktivitetsbeskrivelse	Planlagte aktiviteter	Udførte aktiviteter
Fritlægning af Vesterhøj	Bevoksningen reduceres med henblik på at bruge terrænet til kampstillinger for kampvogne m.m. Afvikling af udvalgte partier i Afdeling 2b, 2e, 2m og 2k fastlægges nærmere.	Ikke gennemført. Der skal ske en afklaring af de øvelsesmæssige behov. Ikke gennemført. Der skal ske en afklaring af de øvelsesmæssige behov.
Ny skov ved Bøgebjerg	Skoven ved Bøgebjerg skal underplantes og udvides mod øst, af hensyn til øvelsesmæssige behov.	Ikke gennemført.
Rydning eller erstatning af levende hegn	Syd for Tovby fældes 3 hvid-granhegn og der plantes 400m 8 rækker hegn i T-form. Øst-nordøst for Langskovhus fældes 2 hvid-granhegn og der plantes 600 m 8 rækker hegn og 300 m 6 rækker hegn. Ved "Sandkassen" fældes et hvid-granhegn. Det erstattes med 300 m 10 rækker læhegn. Nord for Vesterhøj (nordøst for Krogsgårde) fældes et øst-vestgående 300 m hvid-granhegn. Løvhegn reguleres/tyndes. Øst for Gule Gård plantes der et 6 rækkes løvtræshegn på ca. 30 m.	Ikke gennemført. Hvid-granhegnene er delvist blæst omkuld. Ikke gennemført. Delvist gennemført. Hegnet er fældet men der er ikke plantet nyt. Gennemført. Løvhegn er tyndet for bl.a. glansbladet hæg. Ikke gennemført.
Nye spor, "fremrykkeakser"	Der etableres et nord-syd gående spor med sidespor i den østlige del af Finderup Plantage, samt i plantagen nord for minimorterbanen (se bilag 6 i drifts- og plejeplanen).	Ikke gennemført. Pga. ændrede øvelses- og uddannelsesmæssige behov.
Nye skovkampbaner	I Finderup Plantage og Vedhoved Skov skal der etableres nye skovkampbaner. Placeringerne udpeges når omfanget af træfældning som følge af stormfald og billeangreb er kendt.	Ikke gennemført. Måske ikke længere et behov, da den eksisterende (gamle) skovkampbane kun benyttes i begrænset omfang. Øvelsesmæssige behov skal afdækkes.
Midlertidige kulisser	Der opføres et antal lette trækulisser i terrænet. Der er tale om midlertidige anlæg.	Ikke gennemført.
Forbedringer af nærkamp-byen Tovby til bykamp-øvelser.	Fortsat renovering og forbedring af eksisterende bygninger, veje og fortov i byen.	Ikke gennemført.
Bibeholdelse af kørebane vest for Rosborg Sø	Forbud mod kørsel med kampvogne opretholdes på kørebanen.	Ok.
Afmærkning i terræn	Pæleafmærkning i terræn ved udsatte steder for at forhindre kørsel: - Ved vådområde nr. 9, 34 og 46. Særligt sårbare skræntpartier langs Langskovdal. - Omkring de to gravhøjkomplekser på Lundhøje. Der opsættes to separate pæleafspærringer omkring hhv. de tre nordvestlige gravhøje og de tre sydøstlige gravhøje. - Ved Kragedal, Haldager Mose, Lundhøje og Paradiset.	Delvist gennemført. Pæleafmærkningen kræver en løbende opdatering. De køres ned eller rådner væk.

Aktivitetsbeskrivelse	Planlagte aktiviteter	Udførte aktiviteter
	Færdiggøre afmærkning af tvangsbæltespor i terræn.	Gennemført. Kræver løbende vedligeholdelse da skiltene køres ned.
Lukning af bæltespør og udlægning af tvangsspor	I gravhøjkomplekset Lundhøj Afdeling 7 lukkes sporet mellem de tre nordvestlige gravhøje.	Ikke gennemført.
Gravning	Følgende områder benyttes: Arealer ved Tougaards Frugthave Afdeling 3 og i området ved Brune Bakke Afdeling 8. Den østlige del af "koteletbenet".	Ok. Der er begrænsede graveaktiviteter og områderne reetableres løbende efterfølgende.
Bjergning og evt. vadning	Bjergningsaktiviteter foregår fremover kun i en del af Bjerremose	Ok. Bjergningsaktiviteter foregår i Afdeling 2, syd for Korsdal.
Vej- og sporvedligeholdelse	600 m hjulkøretøjsvej syd for Haldager skal renoveres.	Gennemført. Løbende vedligehold.
	Udbedringer af adskillelser mellem sportyper (etablering/reparation af diger og pæle).	Gennemført. Vedligeholdt.
	Dæmning "Vest" syd for Holtegård forbedres. Vand fra kildevæld skal ledes bort og køreunderlag stabiliseres.	Gennemført. Løbende vedligeholdt.
Skovdrift	Skovarealerne skal primært sikre behov for uddannelsesaktiviteter.	Ikke gennemført. Generelt er skovdriften ikke eller kun delvist gennemført. Der skal udarbejdes en ny skovplan, der tager højde for uddannelsesmæssige ønsker og behov.
	Man ønsker et varieret skovbillede, med blandede uensartede bevoksninger:	Ok.
	Nordlige og sydlige dele: Tæt skov med 60-80 % nål.	
	Øst for Paradisvejen: Lysåben løvskov suppleret med skov-fyr.	
	Veslige område: Meget lysåbent, skov-fyr kan accepteres.	
	Randområder på udsatte steder: Beplantes med lærk og skov-fyr (hurtigtvoksende), bl.a. for at modvirke gyvel-spredning.	
	Mindre udsattes steder mod nord: Tilplantes med eg el. bøg, hvis økonomi tillader det.	
	Finderup Plantage og Vedhoved skov: Bevoksning af ældre rød-gran, som men få driftstiltag kan blive egnet til øvelsesaktivitet.	
	Koteletten: Yngre skov, som ved førstegangstynning og indlægning af spor med få midler kan blive egnet til øvelser.	
	Ubevoksede arealer: Tilplantes i løbet af 2007, med eller uden hegn om.	

Pæleafmærkning ved kørespor.

3.2 Naturbeskyttelse

Planer og aktiviteter, der primært er begrundet i pleje- og beskyttelse af terrænets naturværdier ses i skemaet nedenfor.

Drifts- og plejeplanen foreskriver plejemetoder for heder, enge, overdrev og sletter. Hedearealer skal i udgangspunktet plejes ved slåning én gang inden for den 15-årige periode. Dog skal hedearealer, hvor gyvel udgør et problem, slås eller ryddes en gang årligt, for at nedkæmpe gyvelen. Dette har højeste prioritet, og de pågældende arealer (ca. 150 ha) er angivet med mørkegul signatur på drifts- og plejekortet i bilag 2 til drifts- og plejeplanen. Særligt på heder og overdrev er bortskaf-

felse den afslåede vegetation vigtigt, for at fjerne næringsstoffer fra disse næringsstoffølsomme naturtyper.

De øvrige lysåbne arealer slette, overdrev og eng (ca. 340 ha) er angivet med lysegul signatur på drifts- og plejekortet til drifts- og plejeplanen. Disse slås optimalt hvert år og mindst hvert 3. år. Af hensyn til plante- og dyrelivet bør slåning vente til efter 15. juli, og gerne i mosaikker, så flere vegetationsstadier er til stede samtidig. Opsamling af den afslåede vegetation er vigtig.

Da der er mange vådområder på Finderup Øvelsesplads er disse for overskuelighedens skyld præsenteret i et skema for sig selv nedenfor.

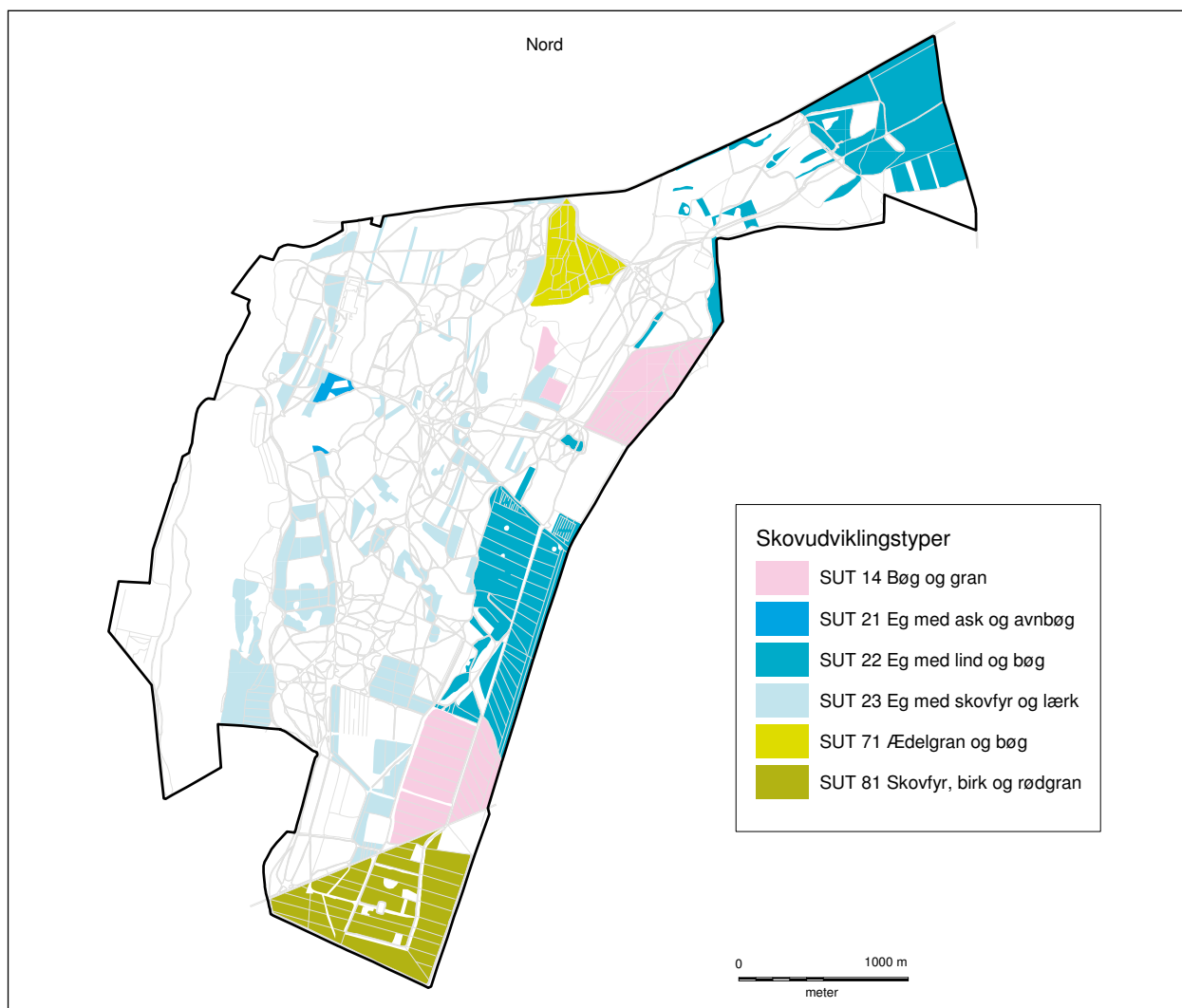
Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af hedearealer	Afdeling 2, Korsdal: Mindre hedestykke på kuperet /skrånende terræn.	Gennemført. Skovbevoksning fjernet 2010/2011. Fældet materiale fjernet og stubbe m.m. er efterfølgende knust uden opsamling. Området er igen under tilgroning.
	Afdeling 4, Bøgehøje: Hele hedearealet hvor der er særligt behov for vegetationspleje, bl.a. gyvelbekæmpelse.	Delvist gennemført. Østlige 2/3 del knust med opsamling i 2011. Fremstår helt åbent, lokalt med vækst af blåtop. Mod nordvest mangler rydning. Arealet fremstår med mange større træer (frøkilder) og er ved at lukke området. Hedearealet mod sydøst langs Bunkervej slås årligt uden opsamling.
	Afdeling 5: To mindre hedestykker på vest- og østside af moselavning ved Løvdal.	Delvist gennemført. Der er begrænset med lyng på arealet (kun på de nordligste dele). Området slås årligt og er præget af blåtop og græs.
	Afdeling 6: Mindre hedearealer langs Lamme-højvej.	Delvist gennemført. Tidligere bevoksning/gammel skov. Slås årligt hvor det kan lade sig gøre i forhold til de efterladte stød. Svært fremkommeligt.
	Afdeling 7, Lundhøje m.m.: Dele af hedearealet hvor der er særligt behov for vegetationspleje.	Delvist gennemført. De arealer der kan køres på med slagleklipper slås årligt uden opsamling. Øvrigt kuperet hedeterræn fremstår med opvækst af vedplanter og aldrende lyng. Sydøst for Lundhøje er lyngvæksten begrænset. Slås årligt.
	Afdeling 8, Brunebakke m.m.: Hedepleje, fjernelse af opvækst.	Ikke gennemført. Nordlige, kuperede hedearealer er under tilgroning med især birk og nål. Aldrende lyng. Hedearealet syd for Brunebakke er meget kuperet, hvilket vanskeliggør maskinel slåning. Arealet er derfor under tilgroning.
	Afdeling 9, området ved Kjærager Mose, m.m.: Dele af hedearealet hvor der er særligt behov for vegetationspleje, især pga. gyvel.	Gennemført. Slås årligt, uden opsamling. Fremstår åbent, men fattigt på lyng (græshede). Opvækst af bl.a. birk og bævreasp langs mose. På hedearealet mod syd, ned mod Langeskov Dal, hvor bl.a. rød-gran er stormfældet, er der nu primært opvækst af især birk.
	Afdeling 10, Stort område omkring Langeskov Dal: En mosaik af mindre enheder; hede, overdrev, mose, krat m.m. Dele af hedearealet hvor der er særligt behov for vegetationspleje, især pga. gyvel.	Delvist gennemført. Særligt plejekrævende områder slås årligt, uden opsamling. Området ved Holtegård er kuperet og ikke plejet. Der er opvækst af gyvel og fyr/nål. Øvrige hedearealer har aldrende lyng, græsdominans og opvækst af forskellig omfang.
	Afdeling 11, Kragedal Skov, mindre hedeareal: Hedepleje.	Ikke gennemført. Præget af aldrende lyng, gyvel og blåtop ved vandhul 31 og 32.
	Afdeling 12, Rosborg Sø, østlige kant: Dele af hedearealerne har særligt behov for vegetationspleje, især pga. gyvel.	Delvist gennemført. Arealer med særligt behov slås årligt uden opsamling. Det drejer sig om hedearealer med dominans af græsser og uden lyng. De nordlige arealer slås årligt uden opsamling (bl.a. tidl. gran bevoksning).

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Rosborg Sø, vestlige kant:	Plejes delvist ved afgræsning, iværksat 2011. Effekten er endnu ikke fremtrædende. Arealer udenfor græsningsfold (langs Margrethevej) fremtræder med aldrende lyng og begyndende tilgroning.
	Afdeling 13, området ved Margrethevold, Skelhøj og langs Margrethevej: Hedepleje.	Ikke gennemført. Heden er præget af død eller aldrende lyng. Begyndende opvækst bl.a. af nåletræer og glansbladet hæg der breder sig fra vest.
	Afdeling 14, hedearealer omkring Haldager Mose: Stort område med en mosaik af mindre hedearealer. Visse arealer med særligt behov for vegetationspleje, især pga. gyvel.	Delvist gennemført. De særligt plejekrævende hedearealer med gyvel slås årligt uden opsamling. Fremstår åbent med dominans af græs. De øvrige hedearealer fremstår uplejet med aldrende lyng og lokalt med massiv opvækst af skov-/bjerg-fyr, pil, birk m.m.
	Afdeling 15, Finderup Plantage: Begrænset hedeareal.	Delvist gennemført. Heden slås årligt uden opsamling.
	Afdeling 19, Hedearealer omkring "Campingplads": Hede med særligt behov for vegetationspleje, især pga. gyvel.	Delvist gennemført. Heden slås årligt hvor det er muligt, uden opsamling. Arealerne vest for levende hegn er partielt under tilgroning med træer/buske. Arealet øst for levende hegn har for megen opvækst til at kunne slås.
	Haldager Skov: Beplantning ryddet i 2005.	Slås årligt. Meget blåtop omkring vandhul/lavning.
	Afdeling 20, området ved Ødegård: Hede med særligt behov for vegetationspleje, især pga. gyvel.	Delvist gennemført. Alle hedeområder slås årligt uden opsamling. Fremstår som en åben græsslette med begrænset forekomst af lyng.
	Afdeling 23, langs Vedhovedvej i sydøsthjørnet, omgivet af skovbevoksninger:	Delvist gennemført. Slås årligt uden opsamling. Begrænset med lyng. Kun længst mod vest er der stadig forekomst af lyng.
Pleje af overdrevsarealer	Afdeling 1: Behov for særlig vegetationspleje pga. gyvel.	Delvist gennemført. Fremstår åbent, da arealerne slås årligt uden opsamling. Stor biomasse.
	Afdeling 2: Dele af området med behov for særlig vegetationspleje pga. gyvel.	Delvist gennemført. Fremstår åbent, da arealerne slås årligt uden opsamling. Stor biomasse.
	Afdeling 3: Enkelte partier med særlig vegetationspleje behov pga. gyvel.	Delvist gennemført. Fremstår åbent, da arealerne slås årligt uden opsamling. Stor biomasse.
	Afdeling 4: Overdrevspleje.	Delvist gennemført. Fremstår åbent, da arealerne slås årligt uden opsamling.
	Afdeling 5: Behov for særlig vegetationspleje pga. gyvel.	Delvist gennemført. Fremstår åbent, da arealerne slås årligt uden opsamling. Stor biomasse.
	Afdeling 6: Overdrevspleje.	Delvist gennemført. Fremstår åbent, da arealerne slås årligt uden opsamling. Stor biomasse.
	Afdeling 7: Overdrevspleje.	Delvist gennemført. Fremstår åbent, da arealerne slås årligt uden opsamling. Stor biomasse.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Afdeling 8: Behov for særlig vegetationspleje pga. gyvel.	Delvist gennemført. Fremstår åbent, da arealerne slås årligt uden opsamling. Stor biomasse.
	Afdeling 9: Behov for særlig vegetationspleje pga. gyvel.	Delvist gennemført. Fremstår åbent, slås årligt uden opsamling. Stadig en massiv genvækst af gyvel.
	Afdeling 10: Overdrevspleje. Kun enkelte områder med særligt behov for vegetationspleje.	Delvist gennemført. Slås årligt uden opsamling.
	Afdeling 13: Overdrevspleje.	Delvist gennemført. Plejes ved årlig slåning uden opsamling.
	Afdeling 15: Overdrevspleje.	Delvist gennemført. Plejes ved årlig slåning uden opsamling.
	Afdeling 20: Mindre område mod syd med særligt behov for vegetationspleje pga. gyvel.	Delvist gennemført. Slås årligt uden opsamling. Fremstår åbent uden opvækst.
Pleje af slettearealer	Hele terrænet: Der er større slettearealer i nordøst-hjørnet (Koteletten) samt mod sydvest omkring Haldager Skov og Ødegård.	Delvist gennemført. Fremstår åbne uden opvækst. Slås årligt uden opsamling af afslået materiale.
Levende hegn og beplantninger	Erstatning af 8 hvid-granhegn med løvtræshegn. (Angivet med rød stiplede streg på drifts- og plejekort til drifts- og plejeplanen).	Delvist gennemført. Er faldet til storm og ikke genplantet.
Invasive arter	Gyvel: Nedskæring af gyvel genererer mindst genvækst og denne metode anbefales som bekæmpelse af gyvel på øvelsesterrænet. Nedskæringen skal ske så lavt som muligt uden forstyrrelse af jordoverfladen. Al gyvel skal slås årligt for at forhindre blomstring og ny frøproduktion. Mangeårig indsats til arten er bekæmpet.	Gennemført. Fortløbende indsats. Se under pleje af hedearealer.
	Mangebladet lupin: Breder sig ukontrollabelt en del steder, navnlig i Koteletten og omkring Krogsgårde. Nedskæring genererer mindst genvækst og denne metode anbefales som bekæmpelse af lupiner på øvelsesterrænet. Nedskæringen skal ske så lavt som muligt uden forstyrrelse af jordoverfladen. Slås årligt for at forhindre blomstring og ny frøproduktion. Mangeårig indsats til arten er bekæmpet.	Gennemført. Fortløbende indsats, sammen med gyvel. Se under pleje af hedearealer.
	Rynket rose: Endnu ikke et problem, de få steder hvor den måtte forekomme skal den fjernes. Optimalt opgraves eller sekundært slås i bund årligt.	Delvist gennemført. Ingen fokuseret indsats. Slås løbende sammen med de åbne naturtyper.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Japansk pileurt/kæmpe-pileurt: Bekæmpelse på de tre steder, hvor den forekommer på terrænet. Kræver en vedvarende indsats over en år-række, f.eks. optrækning, slåning, græsning, opgravning.	Ikke gennemført.
Kulturhistoriske interesser	I alt 35 gravhøje og to diger. Afmærkningen skal gennemgås overalt, mindst 6 pæle pr. gravhøj.	
	Afdeling 1, 2, 4, 5, 8, 13, 15, 23: Enkeltliggende gravhøje, i alt 15 stk.	Delvist gennemført. Generelt for de enkeltliggende høje: De fremstår med begyndende opvækst og der mangler en opdatering af pæleafmærkning.
	Afdeling 4: Bøgehøje, 5 gravhøje.	Gennemført. Omgivelserne ved Bøgehøje er i 2011 knust ned og højene fremstår derfor fint synlige og kun med lidt opvækst.
	Afdeling 7: Lundhøje, 6 gravhøje.	Ikke gennemført. Lundhøje, de 2 x 3 høje er under tilgroning både på højene og i nærområdet. De ellers markante høje forsvinder helt i opvækst. Det sammen gælder for pæleafmærkningen.
	Afdeling 6: Femhøje, 6 gravhøje plus 1 gravhøj.	Ikke gennemført. Området med fem høje er groet sammen med de omgivende nålebevoksninger. Mangler en rydning på og ved højene. Afmærkningen svær at finde.
	Afdeling 16: Tvillingehøje, 2 gravhøje.	Ikke gennemført. Under begyndende tilgroning og med utilstrækkelig afmærkning. Den ene høj var nyligt overkørt af bæltekøretøj ved besigtigelsen.
	Margrethevolden (dige):	Gennemført. Fremstår synlig og uden betydende opvækst. Med aldrende lyng og anden dværgbusk vegetation.
	Paradiset (dige):	Gennemført. Fremstår synlig med begrænset opvækst. Holdes løbende fri for opvækst ved manuel rydning.
Skovdrift	Skovarealerne skal primært sikre behov for uddannelsesaktiviteter. Både af øvelsesmæssige og naturmæssige hensyn ønsker Forsvarsministeriet at skove primært konverteres til løvskov, som drives efter naturnære principper.	Delvist gennemført. Skovene er endnu ikke konverteret til løvskov, og man er ikke begyndt at drive dem efter naturnære principper.
	Der er beskrevet en række skovudviklingstyper.	Der er udarbejdet et kort med skovudviklingstyper (SUT). De er således udlagt, men ikke implementeret. Se Figur 1.
	Fjernelse af billeangrebne nåletræsbbevoksninger i 2007.	Ok.
	Udarbejdelse af ny skovplan, evt. af studerende fra KVL i 2008.	Ikke gennemført.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Drift af kratarealer	Dele af terrænet udgøres af sammenhængende, selvsåede løvkrat, som ikke er højstammede. Krattene bibeholdes uden indgreb, for at opnå naturskovspræg og øge biodiversiteten.	Ok.
Jagt og vildtpleje	Det er beskrevet hvordan jagt og vildtpleje skal forvaltes, herunder udpegning af jagtofficer og dennes opgaver med hensyn til planlægning, forvaltning og tilsyn, samt afholdelse af jagtarrangementer.	Ikke gennemført. Den interne jagtorganisation er nedlagt og jagten udlejes gennem offentligt udbud til private aktører.
Vildtagre	Sløjfning af de med rødt skraverede vildtagre på drifts og plejekort og etablering af 14 fremtidige vildtagre.	Ok. Vildtagre er ikke vedligeholdt og nye ikke etableret.

Figur 1: Oversigt over udlagte skovudviklingstyper (SUT) på Finderup Øvelsesplads.

Finderup Øvelsesplads indeholder næsten 70 vandhuller, hvor af de 53 var omfattet af drifts- og plejeplanen. De er for overskuelighedens skyld vist særskilt i nedenstående skema og på Figur 2.

Der er i drifts- og plejeplanen beskrevet en status og prioriteret plejeindsats for planperioden:

1. prioritet: 11 vådområder og Rosborg Sø (Natura 2000-område).
2. prioritet: 3 vådområder.

1. og 2. prioritet var planlagt gennemført i perioden 2008-2015, mens vådområder med en prioritet 0. eller 3. var uden plejebehov eller først planlagt plejet i sidste halvdel af planperioden, 2015-2022.

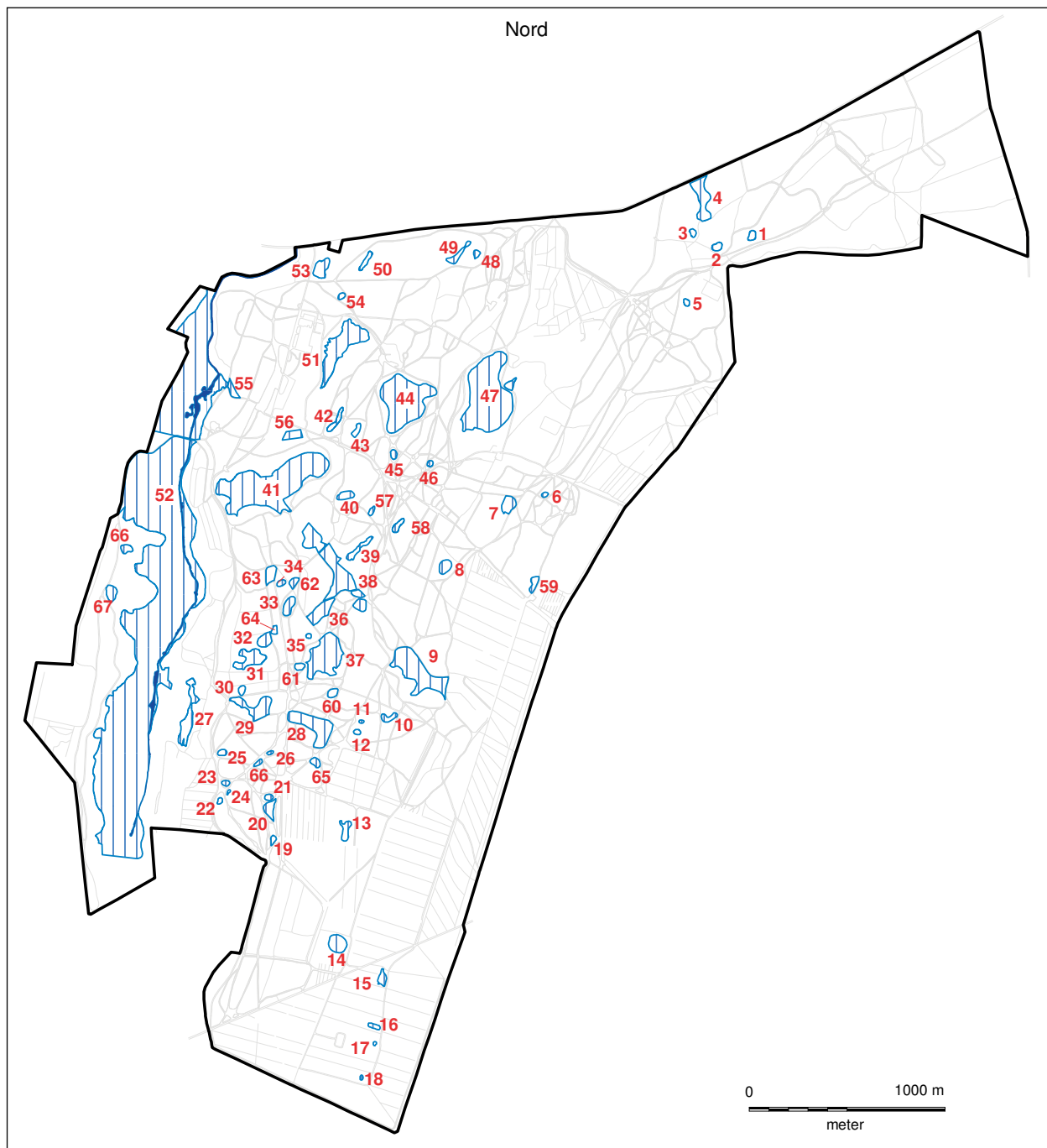
I aktivitetsbeskrivelserne nedenfor er prioriteringen af plejen angivet. Dette er ikke vægtet i evalueringen, da der ses på den samlede indsats i planperioden. Årstallene er vejledende, og angivet for at sprede plejeaktiviteten og derved ressourceanvendelsen over hele planperioden.

Der er gennemført en større plejeindsats i vådområderne i 2007-2008.

De nedenfor beskrevne plejeforskrifter og prioritering af indsatsen er beskrevet i drifts- og plejeplanens afsnit 15.8 og 15.19.

Udsigt fra Jernbroen over Mønsted Å.

Figur 2: Oversigt over vådområder på Finderup Øvelsesplads.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 1 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Et ret stort vandhul, ca. 20 x 45 meter, med en del tidligere vildtplejeindgreb, men fortsat i god naturtilstand. Vandhullet er omgivet af lavt pilekrat, men der er fortsat ret åbent ud til søen og sol på vandfladen. Brinkerne er lave. Vandhullet ligger omgivet af plantet krat af eg mod øst og lidt mod vest, og er skærmet godt af mod vejen nord for på grund af egekrat og en grøft. Ellers ligger det i et ret åbent terræn med overdrev og gyvel nord og syd for. Der er meget vand, dybden skønnes til ca. 1-1,5 meter. Der er for nylig foretaget en nedskæring og rydning af opvækst langs syd siden. Vandkvaliteten ser god ud.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Vandhullet er i god plejetilstand, og derfor er yderligere plejeindgreb ikke umiddelbart nødvendige. På sydsiden er der en god, åben græsbuffer inden hækken, der omkranser søen.</i> Prioritering: 0	Ok. Der er ikke foretaget vandhulspleje. Vandhullet er nu plejkrævende. Der er tilgroning hele kanten rundt.
	Vådområde nr. 2 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Opgravet sø på ca. 35 x 50 meter, med et kunstigt præg, beliggende i et overdrevslandskab, op til et levende hegn. En typisk "vaniljekrans", med en ø i midten. Søen ser ikke naturlig ud, da brinkerne er alt for stejle. Der vokser en tæt bræmme af pilekrat på øst-, nord- og nordvestsiden på den opgravede vold hele vejen rundt, som skygger ud over det ret dybe vand. Krattet er skåret ned på sydsiden, og der er opsat pæle.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Plejen færdiggøres i form af rydning af krat langs øst-, nord- og nordvestsiden. Det levende hegn langs vest siden bevares for at skærme af mellem køresporet og vådområdet. Volden bør jævnnes ud mod syd, og der etableres en mere skrånende flade ud i søen.</i> Prioritet: 2	Ikke gennemført. Vandhullet er nu plejkrævende. En del pileopvækst/genvækst, bregner m.m. ses langs kanterne. Volden synes fjernet.
	Vådområde nr. 3 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Det er et åbent vandhul og moseområde på ca. 25 x 40 m i en lavning i et overdrevsterræn. Den sydlige del er gravet op til en sø. Langs nordsiden af vådområdet er der skrænter med lyng ned til mosen, som her er dækket af sjapvand.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Plejetiltag er gennemført, så vandhullet nu fremstår i fin og åben plejetilstand. Omgivende beplantninger ryddet ud til et levende hegn.</i> Prioritet: 0	Ok. Vandhullet er nu plejkrævende. En del opvækst af pil, rynket rose m.m. ses i randzonen til vandhullet.
	Vådområde nr. 4. Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Et stort, næringsfattigt moseområde, som nu er stærkt tilgroet i tæt pilekrat, særligt i den sydlige del. Området er ca. 200 meter langt og ca. 75 meter bredt, og grænser op til Holstebrovej. Mosen er vanddækket i bunden, og med tæt sumpskov af gamle piletræer. I nordenden er der flere åbne mosepartier.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Ingen indgreb. Pilemosen bør bevares som en interessant, anderledes biotop bestående af gammel sumpskov og åbne mosepartier. Det er et meget spændende område.</i> Prioritering: 0	Ok.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 5 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Meget velbevaret, intakt, lille, lavvandet vandhul på ca. 25 x 25 meter, beliggende i hedeterræn. Vandhullet ligger højt i terrænet. Det fremstår som et fint og åbent vandhul, og der er masser af klart vand i søen. Der er dog stadig gyvelbuske nær vandhullet og enkelte birkebuske i kanten.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Pleje er stort set gennemført. Der mangler at blive fjernet de sidste gyvel- og birkebuske nær kanten. Herved skabes en helt åben hedesø - det passer ind i omgivelserne, som er et åbent lyngterræn. Allerede foretagne pleje er meget prisværdigt.</i> Prioritering: 1 (Intakt vandhul i fin tilstand - mangler afsluttende pleje).	Ikke gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende, og fremstår ikke som en åben hedesø. Der er massiv opvækst langs kanterne. Der er ikke megen lyng tilbage i nærområdet, mest lyng ses mod syd. Afmærkning med hvide pæle gennemført.
	Vådområde nr. 6 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Lille, rund, åben, lavvandet, næringsfattig hedesø, størrelse ca. 15 x 25 meter. Søen ligger højt i et flot, kuperet hedeterræn med spredte skov-fyr/contortafyr m.v. Søen er muligvis temporær. Et kampvognsspor tæt langs nordsiden er nu lukket og afspærret. Der er sat pæle op omkring vandhullet.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er gennemført. Der foretages løbende nedskæring af birke- og pilebuske langs kanten, men p.t. er der ikke akut behov. Afspærring for kørsel opretholdes fortsat.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Fint lille vandhul, men kantzonen er under massiv tilgroning af skov-fyr mod syd, samt birk og pil hele vejen rundt. Vandspejlet lader til at være permanent. Afmærkningen af vandhullet skal fornyes med hvide pæle.
	Vådområde nr. 7 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Vandhul i fordybning, omgivet af kuperet overdrevsterræn og spredte nåletræsbevoksninger. Omkring selve vandhullet er der en bræmme af en gammel vildtremise, bestående af rynket rose, samt en klump graner i nordkanten. Roseme står i et tæt bælte på øst-, vest- og nordsiden, men i nordøst ikke helt ned til vandkanten. Vandhullet er lavvandet og vandet klart.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Gamle, skæmmende opgravninger er nu jævnet ud med tidens tand. Roser er lave, og truer ikke vandhullet i form af skygge. Vandhullet er i ret god tilstand - åbent, og uden umiddelbare plejebehov.</i> Prioritering: 0	Ok. Nærområdet fremstår rimeligt åbent med kun begrænset opvækst. Stadig massiv forekomst af rynket rose.
	Vådområde nr. 8 (Kjærager Mose) Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Ret stor, lavvandet hede-mose/sø, ca. 60 x 75 meter. Biologisk set meget interessant. Den nordlige del består af åben mosevegetation/hængesæk. Vandet i søen er klart, og der ses masser af blæserod og bukkeblad. Vandhullet har mod vest været omgivet af rynket rose og et levende hegn af gran. Der gror birketræer på mosen i nordlige og østlige del.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er gennemført. Et stort område omkring søen er ryddet og slået, bl.a. gyvel. Også roser og levende hegn langs vestsiden er fjernet. Det ser vellykket ud. Selve søen er også ryddet for opvækst langs kanten. Det er nu blevet til et af terrænets mest attraktive søer p.gr.af plejen.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Søen er gemt bag en mur af 3-4 meter høje birketræer, som skygger for den ellers fine sø med hængesæk og vandplanter. Begyndende opvækst af birk og pil på hængesæk og blåtop. Der er opvækst af gyvel, el og røn i nærområde. Der skal følges op med nye hvide markeringspæle.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 9 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Stort moseområde i bunden af den sydlige ende af Langskov Dal. Biologisk set en interessant, næringsfattig mose med mosevegetation og græs. Der er meget sjap- og vældvand. Der ses spredte pilebuske overalt, og mosen er således under tilgroning. I vest enden ses et enkelt lille vandhul. Heden umiddelbart nord for mosen bliver plejet ved rydning.</i> <i>Der bliver der kørt på tværs af mosen med bæltekøretøjer. Det ødelægger mosen, og ser meget skæmmende ud.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan endnu ikke iværksat. Mosen ryddes for opvækst af træer og buske. Der bør indføres stop for bæltekørsel hen over selve mosen.</i> <i>Contorta-fyr-"blokken", som rager ind i mosens nordende, er fjernet. Hvid-granhegnet ved vejen på tværs af Langskov Dal vest for mosen bør fjernes for at genskabe det åbne kig ned gennem slugten. Der er allerede foretaget en del rydning af opvækst på Langskov Dals skrænter.</i> Prioritering: 1	Delvist gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende. Hele mosearealet er ved at vokse til i fyr og birk. Der ses også gyvel, pil og græsser (muligvis blåtop). Det omtalte hvid-granhegn er fjernet. Kørsel på tværs af mosen synes indstillet.
	Vådområde nr. 10 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Halvmåneformet, lavvandet sjapvandsområde, helt åbent, beliggende i lavning i lyngbakker. Størrelse ca. 150 x 20 meter. Et fint vådområde, som ikke længere er truet af nærgående kampvognskørsel. Der er kun spor langs vestsiden, og det er på god afstand af vådområdet. Der er en god bredvegetation af star og siv, dækket af sjapvand. Her ses også mospuder af sphagnum. I vandet er der enkelte svømmende vandaks.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er delvist gennemført. Vandhul er blevet afspærret med pæle. Der mangler nu at blive ryddet en række pilebuske langs kanten. Nord for vandhullet er der meget gyvel, som også bør bekæmpes.</i> Prioritering: 3	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Der ses genvækst efter plejeindsats i 2006. Der er behov for rydning af især birk og fyr langs søbredden. Gyvel i nærområdet slås årligt med traktor/slagleklipper, og kræver en løbende bekæmpelse. En del blåtop ses endvidere i nærområdet.
	Vådområde nr. 11 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Meget lille vådområde med åbent sjapvand i lavning på heden, tidligere en mose, nu en lille, lavvandet sø. Størrelse ca. 20 x 10 meter.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er gennemført i form af afspærring med pæle, så gennemkørsel med bæltekøretøjer er stoppet. Der er fremkommet opvækst af nye, små gyvel- og pilebuske omkring vandhullet, som bør fjernes ved lejlighed. Men p.t. er tilstanden god.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Der ses en del opvækst af pil, fyr og birk m.m. omkring vandhullet. Nærområdet er præget af aldrende lyngvegetation med islæt af blåtop.
	Vådområde nr. 12 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Lille, rund hedesø, ca. 20 x 20 meter. Er muligvis temporær i 2006 er vandhullet optimalt. Det er helt åbent. Der er fjernet enkelte træer, og opsat en pælerække rundt om hele vandhullet. Der er masser af vand i søen. Sporet langs sydsiden er lukket.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Ingen.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Opvækst af nål, birk og pil. Nærområdet er præget af aldrende lyngvegetation med islæt af blåtop.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 13 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Gravet sø på hedearealet kaldet "Campingpladsen". Landskabeligt set er anlægget ikke særligt vellykket, da der er stejle skrænter. I 2006 var den tørlagt, med blåtopvegetation i bunden. Det ligner nærmest en gammel grusgrav.</i> <i>Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: Ingen.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende og meget overgroet især mod nord.
	Vådområde nr. 14 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Vandhullet i det historiske for-tidsminde, studefolden "Paradiset". Det er en helt rund hedesø, på ca. 40 x 50 meter. I søen er der 4 små "øer". Tilsyneladende har vandhullet ikke været udsat for opgravning. Vandhullet ser meget fint og intakt ud, med en særlig næringsfattig flora. I vandhullet vokser der mosseme sphagnum og jomfruhår, samt lysesiv. Omkring vandhullet vokser der enkelte birke og pilebuske.</i> <i>Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: Handlingsplan er næsten gennemført, i forbindelse med pleje af hele Paradiset. Dog bør de otte birketræer langs søkanten samt småbuske af pil dog fjernes, så Paradiset er helt åbent.</i> Prioritering: 1	Ikke gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende. Man mangler stadig at fjerne de otte birketræer, samt en del nyvækst af især birk.
	Vådområde nr. 15 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Oprindeligt en velbevaret hængesæk-hedemose, som for en del år tilbage er blevet gravet op til andehul. Opgravningen er sket i form af en ringkanal langs kanten og opkastet vold af materialer. Med tiden har indgrebet dog jævnet sig ud, og søen fremstår i dag som et fint vådområde. Der er masser af submers vegetation, klart vand og fin hedemosevegetation på hængesækken i midten, som er blevet bevaret. Volden langs kanten er meget lav, og synes ikke unaturlig længere.</i> <i>Langs kanten af vådområdet vokser spredte, selvsåede graner og birketræer. Ellers er kantbevoksningen bølget bunke og lyng. Hængesækken i midten er helt åben og lav, uden buske. Den består af en tyk tørvemosmåtte, hvorpå der vokser tranebær og stararter.</i> <i>Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: Der er ikke foretaget pleje, men der er heller ikke sket yderligere tilgroning. Tilstanden i 2006 er stort set den samme som i 1997 og 1999. Dvs. at de selvsåede birke og graner langs kanten stadig skal fjernes.</i> Prioritering: 2	Ikke gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende. Der mangler fortsat en rydning af selvsåede birk og graner langs kanten af søen. Der er endvidere begyndende opvækst af selvsået birk, nål og pil inde på selve hængesækken.
	Vådområde nr. 16 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Kunstigt vandhul i et skovområde. Det ligger dybt, og er opgravet med maskine. Det er ikke vellykket landskabeligt eller naturmæssigt set, da det ligner en grusgrav. Der er kun lidt sjapvand i den næsten tørlagte bund. Der er efterladt en lille "ø" med rød-gran i midten. Desuden blåtop, skovfyr og pil i den tørlagte bund. Vandhullet tørrer formentlig helt ud om sommeren. Bunden er dækket af lysesiv, jomfruhår og star. Skrænterne er åbne, med græs og lyng.</i> <i>Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: Ingen.</i> Prioritering: 0	Ok. Der kunne med fordel ryddes nærområdet. Bunden er stadig fugtig med tørvemosser.

Et af terrænets kildevæld.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
(fortsat)	Vådområde nr. 17 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Meget lille hul/lavning i en ung fyrrekultur. Der vokser lidt lysesiv i bunden, som ellers er dækket af græs (bølget bunke og mosebunke). Der er ingen vand. I hullet er der smidt spredte dynger af kvas fra skovning. Hullet har ingen betydning som vådområde.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Ingen.</i> Prioritering: 0	Ok. Der kunne med fordel ryddes i nærområdet. Er periodevist fugtigt.
	Vådområde nr. 18 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Et åbent, græsklædt "trug" i skoven. Fremstår som en flot, stor lysning. Der er stor, græs og lysesiv i bunden, og et lille vådområde på 5 x 5 meter. Det tørrer ud om sommeren, men om vinteren er der vand. Det er oprindeligt et gravet vandhul, og selve udgravningen er ca. 10 x 20 meter. Området på ca. 100 x 100 meter omkring hullet er ryddet fint, så der er kommet lyng i græsset.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan ikke gennemført. Lysning bibeholdes. Opvækst i form af enkelte spredte græner på siderne bør fjernes løbende.</i> Prioritering: 3	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Lysningen er under tilgroning i bl.a. røn og birk. Granerne der kanter området bør ryddes.
	Vådområde nr. 19 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>En fugtig lavning i heden. Lavningen er dækket af lysesiv. Langs kanten vokser der små pilebunke. Vandhullet har været truet af bæltekørsel.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplanen er delvist gennemført. Der er foretaget pleje i form af lukning af bæltesporet langs sydsiden, men der er ikke sat pæle op omkring vandhullet. Vandhullet har svært ved at holde vand, da der skråner ned mod bæltesporet mod sydøst.</i> Prioritering: 1	Delvist gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende. Der ses opvækst af birk og fyr hele vejen rundt, dog mest mod nord. Pælemarkering er gennemført.
	Vådområde nr. 20 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Hedemose, der har været gravet op for at lave sø. Størrelse ca. 25 x 25 meter. Er nu tørlagt, og der er grusbund. Måske er allaget ødelagt under gravningen, hvorefter vandet forsvinder. Der har været kørt igennem det med bælteketøjer. Bunden er nu helt dækket af vegetation, bl.a. blåtop, samt kraftig opvækst gyvel, birk og pil. Hele området er knastørt. Stedet har ingen værdi som vådområde.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Ingen.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Der er massiv opvækst af birk, nål, pil og gyvel. Nærområderne er præget af aldrende lyng med en del opvækst af nål og birk.
	Vådområde nr. 21 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Fugtig lavning på heden på ca. 10 x 20 meter. Bunden er grusgravsagtig, og der er ingen vand. Det er knastørt. Det kan derfor næppe kaldes mose. Af vegetation vokser der enkelte lysesiv, ellers lyng. Desuden gyvel, bjerg-fyr og pil.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Her er der ikke sket ændringer i form af pleje. Området bør fortsat holdes åbent for pilebunke.</i> Prioritering: 3	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Det er næsten helt overgroet af især birk og pil, og bør ryddes helt. Der var fint med vand i mosen. Nærområderne er præget af aldrende lyng med en del opvækst af nål, birk og gyvel.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 22 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>En lille, fin sø på, ca. 10 x 20 meter. Vegetation langs bredden af lysesiv og Sphagnummos. I nordvestkanten af vandhullet er der en del pilebuske, som lukker. De bør fjernes. Der ligger et bæltepor tæt på vandhullet, men der er tilstrækkelig bufferzone. I bufferzonen mellem sporet og søen står der nogle buske som kan bevares, da de yder beskyttelse til vandhullet.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er ikke gennemført. Søen holdes fortsat fri for tilgroning, især i nordvestkanten.</i> Prioritering: 3	Ok. Vandhullet er nu plejkrævende. Der er begyndende birkeopvækst hele vejen rundt, samt blåtop i nærområdet.
	Vådområde nr. 23 og 24 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>De to vådområder udgør nu en sammenhængende sø i et lyngområde, idet bæltepor imellem dem er væk. Samtidig er al opvækst ryddet, så der nu er tale om en helt åben hedesø. Bæltepor omkring er harvet, og lukket af en stor ring af pæle rundt om hele vådområdet. Der er således en bufferzone på 6-20 meter. Søen er nu en fin, lavvandet, naturlig hedesø på ca. 60 x 70 meter, og med en stor, åben vandflade. Der vokser lysesiv, samt noget ubestemt rankegrøde i vandet. Der har dog for længe siden været gravet i kanten (spor af vold ses), men søen fremstår naturlig i dag. Opvækst er fjernet.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplanen er gennemført.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejkrævende. Der er begyndende opvækst af birk, især mod syd og øst.
	Vådområde nr. 25 ("Lille Sø") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Et naturligt vandhul i fin tilstand, omgivet af hede. Størrelse ca. 25 x 20 meter, med en helt åben vandflade. Der er et bæltepor langs kanten, men bufferzonen er dog lige præcis stor nok til at det ikke påvirker vandhullet negativt. Der er en græsrabat på 5 meter. Vegetationen ved vandhullet består af lysesiv og dunhammer. Den sparsomme opvækst langs kanten blev fjernet ved et plejeindgreb i september 2006. Samtidig blev søen renset op. Og vandhullet er ikke længere "truet" af bælteporet, fordi ny afmærkning leder bælteporetjerne udenom vandhullet. En meget fin restaurering af vandhul.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplanen er gennemført. Ingen umiddelbare plejebehov.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejkrævende. Der er en del opvækst af birk hele vejen rundt langs kanterne, samt begyndende opvækst af pil.
	Vådområde nr. 26 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Vandhullet ligger helt åbent i heden. Det er rundt, ca. 20 x 15 meter. Lavvandet, med lav, åben vegetation langs kanten. Vandhullet ser naturligt ud, dvs. ingen opgravninger. Langs nordkanten er vandhullet ikke længere truet af bæltepor, som ligger meget højere end søen. Bæltepor ser til at være flyttet. Der er nu en god buffer på 3 meter til vandkanten. Vegetation består af lysesiv langs kanten. Et godt vådområde.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er gennemført, men opvækst langs sydkanten bør holdes nede ved lejlighed.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejkrævende. Der er birkeopvækst hele vejen rundt om vandhullet. Der bør ryddes mod syd, øst og vest. Mod nord danner vandhullet grænse mod spor/kørsel. Nabovandhul mod vest (uden nummer) bør også ryddes for opvækst.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 27 ("Dybedam") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Ved feltforhindringsbanen. Søen ligger i en dyb sænkning i terrænet, omgivet af stejle skrænter med fyrreskov. Det er en meget dyb, næringsfattig hedesø - måske et gammelt dødishul. Den er naturskøn, men uden meget liv. Der er ryddet for nåletræer langs syd- og vestsiden, samt sydlige halvdel af østsiden, hvilket er meget fint. I øvrigt er søen omgivet af høj, gammel lyng med tyttebær, blåbær, ørnebregne og revling langs sydsiden. I sydenden af søen er der småer af sphagnumhængesæk med spredte fyrre- og grantræer. Der er fjernet kvasdynger langs siden.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er gennemført.</i> Prioritering: 0	Ok. Søens tilstand er fortsat fin.
	Vådområde nr. 28 ("Haldager mose") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Den største hedesø/mose på den åbne hedeplade i Haldager, og naturmæssigt set den mest værdifulde. Vegetationen består af klokkelæng, blåtop, Sphagnum-hængesæk med tranebær, samt spredte pile- og fyrrebuske. Haldager Mose er en meget værdifuld lokalitet. I hele den østlige del er vandet helt klart. Handlingsplanen er delvist gennemført. Bæltesporet tæt langs sydkanten er spærret. Mosens østlige halvdel er i fin plejetilstand, og er helt åben, og med masser af søflade. Der mangler dog fortsat pæleafspærring i det sydvestlige hjørne for at skåne vådområdet mod for tæt kørsel med bælteketøjer. Desuden mangler der at blive ryddet for opvækst lang vest- og nordside. Der er ikke spærret af i sydøst ved den store sø, men det skønnes ikke at være et problem, da bælte-sporene ligger ca. 10 meter fra søkanten.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Lokaliteten bør have topprioritet. Handlingsplanen er delvist gennemført, men bør fuldføres, som beskrevet ovenfor.</i> Prioritering: 1	Ikke gennemført. Vådområdet er nu plejekrævende. Kanterne langs både sø og mose er under kraftig tilgroning og mangler rydning/pleje. På hængesækfladerne der begyndende opvækst af birk. Der mangler fortsat pæleafmærkning.
	Vådområde nr. 29 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Dyb, mørk tørvegravssø, omgivet af hede mod syd med lyng og enebær, og af granskov mod nord. Der er en åben zone rundt om hele søen. En helt lav kantvegetation af lysesiv og Sphagnum. Søen virker dystrof og dyb, og uden megen liv. Der ses ingen vandplanter. Tydeligvis meget stejle kanter. Søen er ikke truet af bæltepor.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Ingen.</i> Prioritering: 0	Ok.
	Vådområde nr. 30 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Skovsø, ca. 40 x 50 meter. Det er en næringsfattig hedesø, med hængesæk, lysesiv, jomfruhår. Vandet ser brun- vandet og surt ud (dystroft). Måske er det en gammel tørvegrav. Der er en åben vandflade. Vådområdet er fritlagt i forbindelse med stormfald i den omgivende skov, så der er kommet meget mere lys. Det er et fremskridt for vådområdet. Der er dog ikke foretaget pleje af selve vandhullet, dvs. fjernelse af pilebuske omkring søen.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan ikke gennemført. Der ryddes pilebuske langs kant på hængesækken.</i> Prioritering: 3	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Der er meget genvækst af birk omkring søen.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 31 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Hedesø i plantage, omgivet af lysning med gammel, høj hedelyng og tyttebær. Søen er stor, ca. 150 x 50 meter - langstrakt, med hedemose i vestende. Bredderne er åbne, med blåtop. Langs kanten i vandet ses hestehale og klokkelyng. Søen virker dyb - måske er det en gammel tørvegrav. Spor af menneskelig aktivitet ses dog ikke. Vandet er klart men brun- vandet (dystroft). Meget fredfyldt sted.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Der skønnes ikke at være plejebehov.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Der er 3-4 m højt birkeopvækst mod vest og syd og blåtop er udbredt.
	Vådområde nr. 32 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Lille, rund, mørk, dyb skovsø. Omkranset af hængesæk. Måske et gammelt dødishul. På hængesækken vokser der star, hedelyng og lysesiv. Der er åbent ind til søen fra syd.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Ingen.</i> Prioritering: 0	Ok. Der er en del gyvel i nærområdet, særligt mod øst.
	Vådområde nr. 33 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>En værdifuld hedemose med hængesæk, revling og tranebær er tidligere blevet gravet op langs kanten, så der er opstået en ringkanal med klart vand. Opgravningssporene er nu nærmest slettet med tiden, og hængesækken på midten står meget flot - den er helt åben og uden buske. I ringkanalen er der masser af vandplanter i bunden. Det er et virkeligt fint vådområde.</i> <i>Takket være bufferzonen på 6-8 meter ud til sporene er der ikke sket skade på vandet ifm. kørsel. Kanten har lysesiv og pilebuske på vold.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er ikke gennemført. Det kraftige bælte af pilebuske omkring søen skal holdes nede.</i> Prioritering: 3	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Langs kanterne er der stort behov for at rydde for opvækst. På hængesækken er der begyndende opvækst af pil og birk.
	Vådområde nr. 34 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Lille, åbent vandhul på ca. 20 x 50 meter, beliggende i et overdrevsterræn. Det har været oprenset/opgravet en gang. Der ses en let vold langs kanten. Nu er den tilgroet i græs og enkelte pilebuske. Der er masser af vandplanter i bunden på det ret lave vand. Vandet er klart. Ved bred ses lysesiv og klokkelyng. Vandhullet er i 2006 under tilgroning i pilebuske. Der er ikke foretaget den planlagte pleje. God stand.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er ikke gennemført. Pilebuskene skal fjernes. Det bør overvejes at opstille en række pæle langs sporet i vestkanten, så bufferzonen oprettholdes.</i> Prioritering: 3	Delvist gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende. Der er en del vækst af birk, el og glansbladet hæg langs kanterne. Der er etableret afmærkning omkring vandhullet.

Smalbladet kæruld ved vandhul.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
(fortsat)	Vådområde nr. 35 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Lille, rundt vandhul. Dybt og mørkt, ca. 10 x 10 meter. Måske et gammelt, lille dødishul. Der er hængesæk med jomfruhårpuder og hedelyng. Søen er dyb, død, kold og dystrof. Fra søen er der en grøft/vandløb der strømmer ned i 36.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Ingen.</i> Prioritering: 0	Ok.
	Vådområde nr. 36 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Vældområde med kraftigt væld, som danner tilløb til Langskovdal. Vandet strømmer ud over vejen fra vådområde 35 ned til 36, og videre herfra ned i Langskov Dal. 36 er omgivet af høje birke og fyrretræer. Det er nærmest et kviksandsområde. En masse mudder og sand er skyllet ud. Vandet ser brunt og surt ud. På vældmosefladen er der star og spredte, selvsåede fyr, birk og rød-gran. Der ses også puder af jomfruhår. Opstrøms er der en skov af ørnebregner, og bag denne, i sydeneden, er der en del opvækst.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er ikke gennemført. Opvækst holdes nede på mosefladen og i sydeneden.</i> Prioritering: 3	Ikke gennemført. Vådområdet er nu plejekrævende. Mosefladerne er præget af opvækst især fyr og birk. Langs kanterne er der behov for at rydning af opvækst.
	Vådområde nr. 37 ("Kragedals Mose") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Et meget stort, tidligere hedemoseområde, som har været næsten helt ødelagt af intens bæltekørsel på kryds og tværs overalt i vådområdet. Det er beliggende i åbent hedeterræn. Tilbage er 4-5 mindre hedesøer, som er delt op af bæltepor. Der findes planter som lysesiv og blåtop. Vådområdet er nu blevet effektivt afspærret for bæltekørsel ved pæleopsætning i en god bufferafstand til hele området. Resultatet er gunstigt. På den store moseflade i øst er der et flot hængesækparti, og åbne vandflader. Men sphagnumfladen er under tilgroning i Turkæruld. Andre moseplanter er blåtop, alm. star, klokkeløg og hedelyng. Der er ingen buske på denne moseflade. Efter afspærringen af mosen har vegetationen i hele området retableret sig selv.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplanen er gennemført med et fint resultat. Nu gælder det i fremtiden om at holde tilgroningen i skak – især mod nord og vest ved løbende kontrol.</i> Prioritering: 0	Ok. Der synes ikke at være nogen kørsels aktiviteter. Afmærkning mangler.
	Vådområde nr. 38 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Mosepartiet i bunden af nordvestlige del af Langskov Dal. Det er en meget flot, åben, intakt hængesæk. Der vokser kun enkelte spredte fyrre- og birkebuske på mosefladen. Der vokser Sphagnum, jomfruhår og lysesiv. Der er også et par søer, bl.a. med kæmpepuder af jomfruhår. I 2006 var mosen stadig meget imponerende, og med meget vand. Mosen er dog nu under langsom invasion af træer som birk og contorta-fyr og de bør fjernes.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Der er ikke foretaget pleje, og handlingsplanen er således ikke gennemført. Mosefladen holdes åben for opvækst.</i> Prioritering: 3	Ikke gennemført. Mosen er nu plejekrævende. Der er opvækst langs kanter og på hængesæk.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 39 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>En langstrakt sø, som ligger skjult dybt nede i en slugt, med høje skrænter op mod sydøst med granskov. Der er stejle brinker i søen. Den er en sideslugt til Langskov Dal. Søen ser kunstig og udgravet ud. Vandet er helt tilmudret. Der ses en bræmme af dunhammer, birketræer m.m., men på grund af de meget stejle brinker er der næsten ingen bredvegetation. Vandkvaliteten er dårlig. Der er ryddet nål langs kanten, og efterladt birk, hvilket er godt.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Ingen.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Der er skyggende træer og buske langs kanterne mod syd og øst (gamle rød-graner, store birke m.m.) som skal fjernes. Der er åbent vand, åkander og lidt hængesæk på vest- og nordvest siderne.
	Vådområde nr. 40 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Sø på 50 x 100 meter, beliggende i overdrevsterræn. Den er ret dyb, og med klart vand. Der er en stor vandflade, og en ø i midten med dunhammer. Der ses mosevegetation af kærstar og bredbladet dunhammer.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er gennemført med succes, i form af fjernelse af opvækst og kvas langs kanten, opsætning af pæle og fjernelse af andehuse.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Opvækst af pil, birk, eg, nål m.m. langs kanterne. Afmærkningspælene bør fornyes.
	Vådområde nr. 41 ("Movsø") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Den største sø på terrænet, ialt 8.2 ha. Det er en flot, klarvand, stor sø med bredvegetation i form af en smal tagrørsbræmme. Der udsættes vist også fisk i søen af fiskeklubben. Tidligere har Movsø været et meget fint ålevand. Der er ryddet buske og træer på nordsiden af søen, hvilket er godt. Desuden er der fjernet bevoksning af høje nåletræer på den stejle, høje skråning syd for søen, hvilket er til gavn for vandkvalitet, og også en landskabelig gevinst.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Landskabspleje er gennemført. Søen vurderes som værende i god tilstand, uden plejebehov.</i> Prioritering: 0	Ok.
	Vådområde nr. 42 ("Bredmose") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>En ca. 100 x 30 meter langstrakt sø, beliggende i overdrevsterræn. Næringsfattig, dystrof sø. Vandet ser noget uklart ud. Sump- og bredvegetation består af svømmede vandaks, lysesiv, vejbred-skeblad, bredbladet dunhammer. Søen var i 2006 stadig flot, men der er stadig meget kratopvækst langs kanten i den sydlige del, som bør ryddes. Kvas er fjernet.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er delvist gennemført.</i> Prioritering: 1	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Der er stort behov for en rydning af opvækst langs kanterne, bl.a. røn og bæverasp.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 43 ("Skelmose") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Et meget fint vandhul, ca. 150 x 40 meter. Der er en meget rig vådbundsvegetation. Hængesæk i sydenden af søen med tørvemos, klokkeling, lysesiv, bredbladet dunhammer. Under vandoverfladen ses masser af vandinsekter, bl.a. vandkalve, samt en lille vandsalamander. Der er bredvegetation hele vejen rundt, med lav bredzone. Vandhullet ligger beskyttet fra bæltespør og neden for en skrænt. Vandet virker ikke dystroft. Det er naturmæssigt meget fint vandhul. Vandhullet er plejet i hele den nordlige del, nord for hængesækken, ved fjernelse af opvækst. Nu er det helt åbent, med græs og urter mod øst, nord og vest. Der er endvidere sat pæle op i nord og vest, med en bredzone på ca. 10 meter, hvilket fungerer meget fint.</i> <i>Der er dog stadig en del pilekrat i sydenden som bør fjernes.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er næsten gennemført. Rydning af krat i sydenden bør fuldføres.</i> Prioritering: 1	Ok. Plejekrævende. Der er opvækst af birk. Afmærkningspælene bør fornyes/udskiftes med nye hvide pæle.
	Vådområde nr. 44 ("Bjerremose") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Meget stor hængesæk mose i naturtilstand, kaldet. Den nordlige del er stadig en åben hængesæk med spredte fyr, gran og birk, som bør fjernes. Derimod er den sydvestlige tredjedel under kraftig invasion af birk. Her er der stærkt behov for pleje i form af rydning. Det skal gøre snart hvis mosen skal bibeholdes som åben hængesæk. I marts 1999 var hele mosen dækket af vand. Af vegetation ses tørvemos, lysesiv, jomfruhår, klokkeling, hedelyng, pilebuske. Dominerende er græsset blåtop. Der er krat langs vejen rundt om mosen. Der foregår "vadning" i nordøsthjørnet - dvs. træning med køretøjer i kørsel på vådbund. Det vurderes ikke som et væsentligt naturbeskyttelsesmæssigt problem, da det kun berører et meget lille hjørne af mosen, og ikke skæmmer.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Rydning af birk, pil og selvsåede grantræer på hedemosefladen. Særligt i den sydvestlige tredjedel er der et stærkt behov. Det er en hasteopgave.</i> Prioritering: 1	Ikke gennemført. Vandhullet kræver en snarlig plejeindsats. Den store og flotte hængesæk er under kraftig påvirkning af opvækst af især birk. Kantarealerne er ligeledes under kraftig tilgroning af bl.a. pil, birk, nåletræer, gyvel, glansbladet hæg m.m.
	Vådområde nr. 45 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Lavvandet sø på ca. 50x 80 meter, beliggende i bæltesporsområde. Der er en helt åben vandflade, og kun lidt randbevoksning af pilebuske. Vandet har tidligere været helt tilmudret på grund af udvaskning fra bæltespør tæt langs kant hele vejen rundt. Problemet var især stort langs vest og sydkanten, og var måske især et forårsnedbørsfænomen, der retter sig noget op senere på sommeren. Ved vandhullet vokser vejbredekeblad og lysesiv. Der er anlagt en vold om søen tidligere, måske som et resultat af en gammel opgravning. I 2006 så volden hele vejen rundt ud til at fungere fint som beskyttelse. Volden er muligvis blevet retableret, men den er nu vegetationsdækket. Til gengæld var søen i 2006 tæt omkranset af pilekrat hele vejen rundt. Bæltespør går stadig hele vejen rundt om vandhullet, men vandkvaliteten ser i øvrigt fin ud.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er delvist gennemført. Alt pilekrat langs kanten fjernes.</i> Prioritering: 1	Ikke gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende. Der er meget opvækst af især pil og birk langs kanterne.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 46 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Lille, rund, lavvandet dam ved en vej, og omgivet af bæltepor. Størrelse ca. 20 x 30 meter. Vandhullet er helt tilgroet i pilekrat, og totalt overskygget. Her er ikke foretaget pleje. Tidligere pæleafspærring er nu væk. Bufferzone respekteres ikke af bælteketøjterne. Vandet er blevet helt tilmudret som følge af erosion fra det nærgående bæltepor langs nordsiden.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er ikke gennemført. Bæltepor tæt langs nordkanten går for tæt på, og bør lukkes af med pæle. De øvrige bæltepor holder acceptabel afstand til vandhullet. Langs østsiden er der ikke spor. Rydning af alt pil.</i> Prioritering: 2	Ikke gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende. Der er opvækst langs kanterne af birk, pil, nål og rynket rose. Endvidere findes stadig enkelte større piletræer der ikke har været ryddet.
	Vådområde nr. 47 ("Tougaard Mose") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Den næststørste sø på terrænet. Den har et rigt fugleliv, med bl.a. ynglende hættemåge, topøt lappedykker, gråand og troldand. Søen virker "druknet" - dvs. med høj vandstand, som har druknet pilekrat langs kanten. Der foreligger dog ikke oplysninger om, at den skulle være stemmet op. Der er ikke meget bredvegetation af sumplanter, på grund af det tætte pilekrat langs kanten. I sydenden ses dog lidt star-sump, dunhammer og lysesiv. Også småøer i søen er dækket af pilekrat. På skrænten ned til søen i sydøsthjørnet sker der rydning af store træer - det er fint at der åbnes op.</i> <i>Et lille, afsnøret hjørne af søen i nordøst er klarvandet og dystroft. Det ligner et gammelt tørveskær. Der ses her noget jomfruhår langs kanten samt smalbladet dunhammer, lysesiv og pil. Den store sø virker også dystrof, dyb og tørvegravspræget. En forklaring på den manglende sumpvegetation langs kanten kan være de stejle brinker, pga. tidligere tørvegravning.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er ikke gennemført. Pilekrattet langs søens bredde hvor de står på lavt vand bortskæres for at skabe lys til en bredvegetation af sumplanter. Især i sydenden bør al pilekrat bortryddes. Den igangværende tynding af store træer på lyngskrænter er god.</i> Prioritering: 3	Delvist gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende. Pilekrattene trænger til at blive ryddet/reduceret. Der er tale om en større indsats da kantarealerne er store.
	Vådområde nr. 48 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Naturlig hængesækmosen på ca. 30 x 40 meter, dækket af tørvemos, lysesiv, hedelyng, star, tranebær, bredbladet dunhammer og jomfruhår. Der vokser spredte fyrrebuske på hængesækken, ellers er den helt åben. Den er omgivet af lynghede. Det er en meget fin biotop. Mosen er ikke truet af kørsel. I 2006 er hængesækken fortsat intakt. Der er foretaget plejeindgreb i form af rydning af pilebuske langs nordsiden, med succes. Nu trives heden her, og der vokser bl.a. den fåtallige karak-terplante guldblomme. Langs sydkanten bør der ryddes flere pilebuske, da den er truet af tilgroning.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er delvist gennemført. Plejen fuldføres i form af rydning af pileopvækst i den sydlige del.</i> Prioritering: 1	Delvist gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende. Kanterne er under tilgroning og der er birkeopvækst på hængesækken.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 49 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Minder om område 48. En større, naturlig, flot hængesækmosse med tørvemos, på ca. 150 x 50 meter. Men den er ikke plejet, og mosen er truet af tilgroning. Her er således masser af pilekrat op langs siderne, og unge skovfyr spirer op på hængesækken. Af moseplanter ses lysesiv, tørvemos, hedelyng.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er ikke gennemført. Både mosefladen og siderne ryddes for opvækst. Våd-området er vigtigere end nr. 48, da det er meget større.</i> Prioritering: 1	Ikke gennemført. Vandhullet er nu plejekrævende. Kanterne præget af opvækst af især pil. Hængemosesækken er under kraftig påvirkning af opvækst af især nåletræer.
	Vådområde nr. 50 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Langstrakt, lavvandet mose/sø på et overdrevsareal, i alt ca. 150 x 25 meter. Naturligt vådområde, uden opgravninger. Det er plejet, og ryddet for pilekrat. Der mangler dog enkelte buske. Der er opsat pæle omkring vådområdet. Vandet ser helt klart ud, og det er et attraktivt vådområde. Vandhullet virker temporært, da der er bundvegetation af lysesiv og græs. Der er mest åbent vand i henholdsvis nord- og sydenden. Der vokser også bredbladet dunhammer, og tørvemos i nordenden. Omkring vådområdet er der en flot overdrevsflora i form af tusinder af tjærenelliker samt bakkenelliker.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er gennemført.</i> Prioritering: 0	Ok. Vandhullet er nu plejekrævende. Det er helt tilgroet, især af pilebuske. Afmærkning bør fornyes med pæle.
	Vådområde nr. 51 ("Banansøen") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Stor, naturlig, næringsrig sø med et rigt dyre- og planteliv. Den ser mere naturlig ud end Tougaard Mose, dvs. den har flade brinker. Der har derfor sikkert ikke foregået tørvegravning i Banansøen. Vandkvaliteten ser nogenlunde ud - lidt grumset. Bredvegetationen består bl.a. af bredbladet dunhammer og lysesiv. I vandet er der masser af vandpest langs kanten. Langs nordkanten er der et tæt krat der skærmer ud til vejen, hvilket er fint. Der er foretaget pleje, idet der er fjernet masser af krat langs vestbredden.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Handlingsplan er gennemført. Men det er vigtigt løbende at bibeholde de åbne strækninger langs bredden.</i> Prioritering: 0	Ok.
	Vådområde nr. 52 ("Rosborg Sø") Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Rosborg Sø. Se afsnit 7.10, 15.9 og bilag 8 om genskabelse af Rosborg Sø.</i>	Ikke gennemført. Der var i 2007 planer om at genskabe Rosborg Sø (afsnit 7.10 i DPPL). På baggrund af en gennemført forundersøgelse er disse nu opgivet. Rosborg Sø er Natura 2000-område, og der er derfor udarbejdet et tillæg til drifts- og plejeplanen med et aktivitetsafsnit, hvor den konkrete planlagte indsats er beskrevet (FBE, 2012).

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
	Vådområde nr. 53 Beskrivelse i drifts- og plejeplanen: <i>Ret stor sø med andehuse m.v., ca. 100 x 150 meter, omgivet af civil ridebane op mod Hovedvej 16. Søen er en del af have til et civilt hus nordfor, men er beliggende på Forsvarsministeriet areal. Søen og dens omgivelser er meget menneskeligt påvirket.</i> Plejeforslag i drifts- og plejeplanen: <i>Ingen</i> Prioritering: 0	Ok.
Grøfter og ålbøb	Lovpligtig grødeskæring i Mønsted Å. Ekstern entreprenør én gang årligt. Materialet fjernes.	Delvist gennemført. De senere år har der ikke været skåret grøde årligt, og det er ikke sket på hele den strækning, som Forsvarsministeriet har pligt til at vedligeholde. Da der er tale om et privat vandløb er der ikke et regulativ for strækningen, men der foreligger en kendelse fra Landvæsensnævnet fra 1967, hvor fald og dimensioner for vandløbsstrækningen inden for Forsvarsministeriet areal er fastsat. Denne er udlæveret af Viborg Kommune og er retslig bindende. Dambrugsejere nedstrøms (nord for terrænet) har ved flere lejligheder klaget over manglende vedligeholdelse. Der er muligvis behov for forbedret afvanding i den sydlige del af terrænet. Det bør årligt vurderes af en medarbejder fra KCDK Naturdrifts-elementet hvilke strækninger der har behov for pleje. Første gang, i 2015, foretages en besigtigelse af ovenstående, sammen med FES Natursektion Hjørring og en vandløbsmedarbejder fra Viborg Kommune. Det er vigtigt, at der ved behov sker vandløbsvedligeholdelse inden 10. august. Metoden skal være skånsom efter Viborg Kommunes anvisninger og udføres af en erfaren åmand/vandløbsentreprenør.

3.3 Publikumshensyn

Planer og aktiviteter, der primært er begrundet i hensynet til offentlighedens adgang til terrænet.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Offentlighedens adgang	Der er adgang for offentligheden på øvelsespladsen, når der ikke er øvelsesaktiviteter på terrænet.	Ok.
	Der opstilles informationsposter ved indfaldsvejene med oplysninger om, hvornår militære aktiviteter pågår, samt deres karakter og varighed. Endvidere er der oplysninger om reglerne for offentlighedens færdsel, samt oversigtskort over terrænet.	Gennemført. Der er informationsposter ved de tre indfaldsveje, som man ønsker publikum skal benytte, med kort samt oplysninger om øvelsesaktiviteter og ordensreglement. Til trods for skiltning om, at færdsel på motoriserede køretøjer er forbudt, opleves der en del problemer med kørsel med bl.a. ATV'er på terrænet. Det foregår uden for øvelsestid, sågar om natten.
Publikumshensyn omkring Rosborg Sø jf. Natura-2000 tillægget til drifts- og plejeplanen (FBE, 2014).	Der etableres en sammenhængende sti rundt om Rosborg Sø. Stien bindes sammen af en boardwalk på tværs af det sumpede område i den sydlige ende.	Ok. Gennemført i 2014 i samarbejde med Naturstyrelsen.
	Der informeres om adgangsmulighederne til terrænet via internettet.	Delvist gennemført. Der vil senest i 2015 kunne findes oplysninger på www.forsvaret.dk
	Udarbejdelse af ny publikumsfolder.	Ok. Folderen udgives i samarbejde med Naturstyrelsen senest i 2015.
	Opdatering af infotavler ved indfaldsveje.	Ok. Infotavlerne opdateres i samarbejde med Naturstyrelsen senest i 2015.

I de fugtige naturtyper på terrænet findes en rig flora af bl.a. mosser.

3.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og plejeplanens anvisninger

Der er gennemført aktiviteter udover dét, der er beskrevet i drifts- og plejeplanen. Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner løber over 15 år, hvilket i forhold til visse driftsaktiviteter er relativt langsigtet. Derfor vil der ofte i løbet af planperioden opstå ideer og forslag til hensigtsmæssige projekter, som ligger uden for planens konkrete virkemidler, men som støtter planens langsigtede mål. Der kan også opstå nye, ubehandlede problemstillinger, f.eks. invasive arter. Følgende er en gennemgang af de vigtigste emner og tiltag, der er gennemført uden at være beskrevet i planen.

Aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Status
Militæranvendelse/ naturbeskyttelse Invasive arter	Kæmpe-bjørneklo: Kæmpe-bjørneklo forekommer kun på en enkelt lokalitet på terrænet, i en gammel grusgrav i det nordøstlige hjørne (Koteletten).	Gennemført. Bekæmpes løbende med succes. Der er kun få planter tilbage.
	Glansbladet hæg: Arten forekommer med større individer spredt på terrænet, som virker som frøkilder.	Ikke gennemført. Der er ingen beskrivelser i drifts- og plejeplanen og ingen fokuseret bekæmpelse.
Militæranvendelse/ naturbeskyttelse Udfasning af jagt	Jagten er udfaset med henblik på udlejning. Den interne jagtorganisation er nedlagt.	Gennemført.
Militæranvendelse/ naturbeskyttelse Fortidsminder	Alle gravhøje ryddet for genopvækst efter besigtigelsen i 2012.	Gennemført.
Naturbeskyttelse Udarbejdelse af Natura 2000-tillæg	Der er udarbejdet et særskilt tillæg vedrørende forvaltningen af Natura 2000-området ved Rosborg Sø.	Gennemført. Dokumentet er i ekstern høring og forventes at udkomme ultimo 2014 (FBE 2013).
Militæranvendelse/ naturbeskyttelse Etablering af habitattrægrupper	Der er etableret en række habitattrægrupper i den sydøstlige del af terrænet. Dette tjener to formål: Dels at skabe bedre træningsvilkår med tæt og ufremkommelig skovbund. Dels at skabe levesteder for dyr- og plantearter ved at slippe lys ned til skovbunden samt efterlade dødt ved. Habitattrægrupperne er angivet på aktivitetskortet (bilag 7.1).	Gennemført. Dødt ved er efterladt i skovbunden. Der er endvidere foretaget sprængning af træer, som siden er efterladt til naturlig nedbrydning.

Artsrig natur med bl.a. ørnebregne og ene.

4. OPSUMMERING AF STATUS FOR AKTIVITETERNE

Ovenstående aktivitetsgennemgang har afdækket, hvorvidt de planlagte aktiviteter på Finderup Øvelsesplads er gennemført. Endvidere er der identificeret en række problemstillinger, som skal håndteres i de kommende år, for at Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse opfylder drifts- og plejeplanens målsætninger. Disse problemstillinger er kort opsummeret i det følgende med en overordnet evaluering af, i hvor høj grad planen er gennemført.

Overordnet er der på Finderup Øvelsesplads udfordringer med tilgroning med bl.a. invasive arter og slid på terræ-

net grundet kørsel med tungt maskinel. Nedenfor vurderes det emnevist, i hvilken grad de planlagte aktiviteter i drifts- og plejeplanen er gennemført.

Det vurderes, at de overordnede retningslinjer beskrevet i drifts- og plejeplanen er fulgt. Det skal dog afklares, hvorvidt terrænets bevoksninger fortsat opfylder Forsvarsministeriets behov for øvelsesfaciliteter. Det er fastholdt, at brugen sker under hensyn til de naturmæssige og landskabelige værdier i området. Der er dog visse plejetiltag, som fortsat mangler gennemførelse. Dette er beskrevet nedenfor. Med hensyn til den rekreative udnyt-

Kørespot i kuperet område.

telse, som skal foregå sikkerhedsmæssigt forsvarligt og uden at forstyrre Forsvarsministeriets brug, er der ikke kendskab til problemer på øvelsespladsen.

4.1 Militæranvendelse

Der er behov for at afdække de nuværende ønsker for de uddannelses- og øvelsesmæssige behov. Der er i drifts- og plejeplanen beskrevet en lang række tiltag der skal udføres, bl.a. fjernelse af hegn og bevoksninger, nye bæltepor, skovkambaner m.m. Disse aktiviteter skal gennemføres såfremt de stadig er tidsvarende. Her kan ændrede øvelsesbehov have betydning. Der er nedlagt bæltepor og gennemført markeringer af tvangs- spor, hvilket har nedsat slidtagen på terrænet. Der var dog eksempler på gravhøje der, trods afmærkning, nyligt var blevet passeret af et bælte køretøj.

Generelt er skovdrift overgået til principperne om natur- nær skovdrift. Nogle skovområder mangler at blive tilpas- set ønskerne til den øvelsesmæssige brug. Der er behov for en opfølgning på rydningerne af skrænterne langs Langeskovdal. Der er skovparceller, der mangler at blive

ryddet, og der er opvækst på de allerede ryddede skræn- ter. Det er et meget kuperet område som udgør en vigtig kulisse til afsiddet fremrykning m.m. og skal holdes åbent af hensyn til udsigtsforhold. Det samme er gældende for skrænterne langs Rosborg Sø. Her er der også behov for en rydning både af spredt (gen)opvækst, men også af skovbevoksninger der stadig ikke er afviklet.

Pæleafmærkningen trænger visse steder til udskiftning, og ved Lundhøj i afdeling 7 mangler et kørespor at blive lukket.

4.2 Naturbeskyttelse

Med hensyn til naturbeskyttelse er en del af de plan- lagte aktiviteter gennemført, og kun ca. halvdelen af planperioden er gået. Der er således også aktiviteter som af forskellige årsager ikke er gennemført. De en- kelte aktivitetstyper gennemgås nærmere nedenfor.

Pleje af hedearealer

For den fremtidige pleje af Finderup Øvelsesterræns vedrørende hedearealer, skal der planlægges og gen-

Område ved Rosborg Sø med hængesæk, plejet ved afgræsning.

nemføres en fokuseret hedepleje for at opfylde målene i drifts- og plejeplanen. Der er således behov for både knusning og/eller afskrælning af vækstlag, afbrænding og/eller slåning med opsamling, samt løbende rydninger af opvækst.

Hedearealerne kan pt. opdeles i 4 kategorier efter tilstand som følge af hidtidig pleje:

I - Hede med aldrende lyng og opvækst: Typisk de hedearealer som er for kuperede til maskinel kørsel. Her er der behov for traditionel hedepleje, dvs. rydninger af opvækst og foryngelse af lyng med afbrænding.

II - Hede der slås årligt for at holde opvækst nede: Hedearealer der i en årrække har været slået årligt med slagleklipper, for på den måde at holde opvækst af træer og buske nede. Her skal der iværksættes en regulær hedepleje, dvs. pletvise afbrændinger i en 10-15 årig cyklus, eller alternativt slåning med opsamling, samt løbende rydning af opvækst (hver 5.-10. år). Det vurderes dog at der er behov for at "nulstille" flere af disse arealer, dvs. fjerne det øverste vækstlag (afskrælning eller knusning med opsamling) for at fjerne næringsstofferne og genskabe næringsfattige betingelse. F.eks. er større områder domineret af blåtop og anden græsvegetation.

III - Hede der slås årligt for at holde gyvel nede: Hedearealer der har været domineret af gyvel fremstår nu, efter en årrække med årlige slåninger, med en dominans af græsser og med reduceret forekomst af gyvel. Der er dog heller ikke meget lyng. Her er det nødvendigt at fortsætte indsatsen, da der fortsat ses en markant genvækst af gyvel. Det er nødvendigt, at den fremtidige pleje også indbefatter en opsamling af det afslåede materiale. Det er meget vigtigt at få fjernet så mange næringsstoffer som muligt. Det vurderes også at der er arealer der skal plejes med en afskrælning af vækstlaget.

IV - Hede hvor der ER foretaget hedepleje: F.eks. hvor der er gennemført knusning med opsamling. Disse arealer skal vedligeholdes med rydning af opvækst hvert 5.-10. år og evt. lokal bekæmpelse af blåtop med afbrænding eller afskrælning.

Pleje af overdrevs- og slettearealer

Såvel slette- som overdrevs arealer er i dag plejet ved årlig slåning, men uden efterfølgende opsamling af det afslåede materiale. Dette skal ændres for at leve op til intentionerne i drifts- og plejeplanen. En løbende fjernelse af næringsstoffer er eneste mulighed for at fremme de ønskede næringsfattige forhold. På de nordlige arealer af øvelsespladsen er der i 2011 gennemført en opsamling på forsøgsbasis. Det var muligt at fjerne en anelig mængde biomasse (rundballer) og denne rutine kan med fordel indføres som et led i den årlige plejeindsats.

Slåningerne er mange steder en del af bekæmpelsen af gyvel, men der er visse steder massiv genvækst af gyvel, f.eks. i afdeling 9.

Invasive arter

Gyvel er udbredt på terrænet. Arten regnes snarere for landskabsukrudt end for invasiv, men den kan udgøre et problem, da den spreder sig voldsomt. Gyvel bekæmpes derfor ved årlige slåninger. Dette kræver dog en mangeårig indsats, hvor det er vigtigt at al gyvel slås så lavt som muligt, for at hindre blomstring og frøsætning, men dog uden at forstyrre jordoverfladen.

Mangebladet lupin har bredt sig fra Koteletbenet og Krogsgårde, og bekæmpes på samme måde som gyvel. Det er vigtigt at standse artens spredning, da den skygger øvrige arter væk og er med til at tilføre næringsstoffer, hvilket ikke er ønskeligt på de næringsfattige naturtyper, som findes på Finderup Øvelsesplads.

Rynket rose forekommer, men udgør ikke et problem. Den holdes nede ved slåning af de lysåbne naturtyper samt ved vandhulsplejen.

Japansk pileurt/kæmpe-pileurt findes tre steder på terrænet, men der sker ikke nogen bekæmpelse. Man bør være opmærksom på arten, og benytte optrækning, slåning, opgravning eller evt. græsning til at standse spredningen.

Afblostmret gyvel.

Kulturhistoriske interesser

I forhold til fortidsminderne på terrænet er der i 2007 gennemført en plejeindsats, hvor alle gravhøje blev ryddet for opvækst og pæleafmærkningen renoveret eller udskiftet. Generelt mangler der nu for alle høje en opdatering af pæleafmærkning for at sikre mod kørsel m.m. Der bør som minimum være 6 pæle rundt om hver (enkeltstående) høj for at sikre synlighed.

For de enkeltliggende høje på terrænet glæder, at de fleste fremstår med begyndende opvækst. En rydning af en 5-10 meters zone rundt om fortidsminderne vil være optimal.

Nærområderne til Lundhøje bør ryddes for opvækst, da der bl.a. er en del frøkilder af glansbladet hæg. Højene ligger markant i landskabet og deres synlighed bør fremmes ved nedsikring af opvækst i deres nærområde. Desuden er nærområdet præget af aldrende lyng, hvorfor en afbrænding vil være optimalt efter rydningen. Ved Femhøje er der ligeledes behov for en konsekvent rydning af både høje og nærområder.

Skovdrift

Skovdrift på terrænet styres ved funktionsudbud efter naturnære principper. Der er endnu ikke udarbejdet en ny skovplan, som det fremgår af drifts- og plejeplanen, men der er udlagt skovudviklingstyper, som dog ikke er implementeret (se Figur 1). Af hensyn til de militære øvelsesformål er der et ønske om visse skovtyper, som derfor i nogen grad vedligeholdes med dette formål.

Jagt og vildtpleje

Forsvarsministeriets interne jagtorganisation er nedlagt og jagten på Finderup Øvelsesplads, er gennem offentligt udbud, udlejet til private aktører. Der er derfor ikke gennemført foranstaltninger vedrørende jagt og vildtpleje de senere år.

Pleje af vådområder

De mange vådområder på Finderup Øvelsesterren blev i 2007-2008 førstegangsplejet, så de gik fra at være tilgroede, mørke og lavvandede, til velplejede søer jævnfør drifts- og plejeplanen. De fleste af dem trænger nu til en fornyet plejeindsats.

For at opretholde en god naturtilstand skal terrænets vådområder løbende vedligeholdes. Generelt er søerne lavvandede og derfor truet af udtørring og tilgroning. Det er derfor vigtigt at sikre hydrologisk stabilitet ved en aktiv pleje af vådområderne. Der er opvækst af buske og træer der skal ryddes langs vandhulskanterne. Det bør vurderes om der er behov for oprensning af vandhuller.

En række vådområder er karakteriseret ved en veludviklet hængesæk. Disse er fleres steder under tilgroning i selvsået opvækst. Et meget vigtigt plejeindgreb er derfor at fjerne opvækst af især pil, birk og nål, på søernes hængesække. Det er dog problematisk at gennemføre, da den ofte bundløse hængesæk ikke må ødelægges. Næringsfattige hedesøer med en veludviklet hængesæk af tørvemos er en truet naturtype overalt i landet. Plejen af denne vigtige naturtype bør derfor have fokus og som minimum skal opvæksten skæres ned og fjernes. Dette kunne evt. gennemføres under tilfrosne forhold. Den mest langsigtede måde at fjerne f.eks. pil på er dog at hive planterne op med rod.

Hejre der fisker ved vandløb.

Det vil være optimalt med en løbende plejeindsats af vådområderne, f.eks. 5-10 stk. årligt, afhængig af størrelse og omfang af plejen. Hermed vil der hele tiden være forskellige successionsstadier af vådområder på terrænet.

Pæleafmærkning langs vådområder skal opdateres for at sikre en tilstrækkelig uforstyrret bufferzone til bælte- spor og kørsel. Dog vil det stedvist være en fordel med en forøget øvelsesaktivitet. Dette kan være med til at holde opvækst nede samt påvirke de hydrologiske forhold lokalt.

De senere år har der ikke været skåret grøde årligt, og det er ikke sket på hele den strækning, som Forsvarsministeriet har pligt til at vedligeholde. Der er muligvis behov for forbedret afvanding i den sydlige del af terrænet. Det bør årligt vurderes af en medarbejder fra KCDK Naturdriftselementet hvilke strækninger der har behov for pleje. Første gang, i 2015, foretages en besigtigelse af ovenstående, sammen med FES Natursektion Hjørring

og en vandløbsmedarbejder fra Viborg Kommune. Det er vigtigt, at der ved behov sker vandløbsvedligeholdelse inden 10. august jf. Landvæsen snævnets kendelse, og at den udføres af en erfaren åmand/vandløbsentreprenør på en skånsom måde.

4.3 Publikumshensyn

Der er offentlig adgang til Finderup Øvelsesplads når der ikke finder øvelsesaktiviteter sted på terrænet. Der er opstillet informationsstandere ved indfaldsvejene, som opdateres med hensyn til oplysninger om øvelsesaktiviteter. Endvidere viser de kort over området samt ordensreglement for offentlighedens færdsel.

Til trods for skiltning om, at færdsel på motoriserede køretøjer er forbudt, opleves der en del problemer med kørsel med bl.a. ATV'er på terrænet. Det foregår uden for øvelsestid, sågar om natten.

Se evt. Forsvarsministeriets hjemmeside www.forsvaret.dk.

Udsigt over Rosborg Sø.

4.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og plejeplanens anvisninger

Både af militære og naturmæssige hensyn er der sket tiltag ud over den planlagte indsats beskrevet i drifts- og plejeplanen.

Det har bl.a. været nødvendigt med en øget indsats over for den invasive art kæmpe-bjørneklo. Endvidere er der i den forgangne del af planperioden sket en spredning af glansbladet hæg, som der ikke er sat specifikt ind over for. Dette bør fremadrettet ske ved oprykning af frøkilder og opvækst.

Som beskrevet ovenfor er den interne jagtorganisation nedlagt, jagten udlejet og vildtplejen udfaset.

Der er efter besigtigelsen i 2012 sket en rydning af opvækst på alle terrænets gravhøje.

Eftersom Rosborg Sø indgår i Natura 2000-netværket, er der i planperioden udarbejdet et tillæg til drifts- og plejeplanen, som beskriver hvordan dette område skal plejes for at leve op til målsætningerne i den statslige Natura 2000-plan (FBE, 2014).

5. AKTIVITETSOVERSIGT FOR DE KOMMENDE 5 ÅR

I det følgende beskrives de aktiviteter, der skal gennemføres i de kommende 5 år på tabelform. De er ind delt efter driftsform, f.eks. rydning, og listet op efter identitetsnumre (id). Terrænet er inddelt i afdelinger og derunder i litra, og tallene i kolonnen *Afdeling og litra*, f.eks. 9b, henviser til disse. Der er benyttet en række forkortelser for arealtyper og træartskoder, jævnfør kort til drifts- og plejeplanen: Overdrev (ORE), Hede (HED), krat (KRT), slette (SLE), sø (SØ), samt ædelgran (ÆGR), skov-fyr (SKF), lærk (LÆR) og contorta-fyr (COF). Endvidere er der angivet arealstørrelser (ha) samt en tidsramme for gennemførelse af den pågældende aktivitet. Angivelserne kan tilsvarende findes på det medfølgende kortbilag (Aktivitetskort bilag 7.1). Der kan være dobbeltangivelse af områder i de følgende tabeller, da områder med førstegangspleje f.eks. også vil indgå i løbende

pleje/drift, og derfor også kan være omfattet af andre aktivitetstyper. Slåning og afbrænding kan både afløse og supplere hinanden.

Det bemærkes, at en række af de beskrevne aktiviteter kan kræve myndighedsgodkendelse, før de kan gennemføres.

Endvidere bemærkes det, at der er udarbejdet et til læg til drifts- og plejeplanen vedrørende plejen i Natura 2000-området ved Rosborg Sø (FBE, 2014).

5.1 Rydning

Som del af målsætningen for militæranvendelse og naturbeskyttelse skal der foretages rydning af vegetation på en række områder.

Rydning: Målsætningen er militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
1-1	Langeskovdal.	Afdeling 9 og 10.	18 ha.	Snarest, i løbet af den 5-årige periode.	Afvikling af skovbevoksninger. Skrænterne langs Langeskovdal skal konverteres til hede ved at fjerne bevoksninger og ny opvækst.
1-2	Skrænter på østsiden af Rosborg Sø.	Afdeling 11 og 12.	32 ha.	I løbet af den 5-årige periode.	Afvikling af skovbevoksninger. Skrænterne langs Rosborg Sø skal, i lighed med Langeskovdal, frilægges for bevoksninger.
1-3	Vesterhøj.	Afdeling 2.	7 ha.	I løbet af den 5-årige periode.	Afvikling af skovbevoksninger. Afvikling af udvalgte partier i Vesterhøj fastlægges nærmere ud fra de uddannelsesmæssige behov.
1-4	Hedelokaliteter under tilgroning.	Afdeling 4a, 7a, 8a, 10a, 12c, 14a, (HED).		Snarest.	Førstegangs pleje, hel rydning af opvækst. Ene efterlades. 4a: Bøgehøje, nordvestlige dele. 7a: Lundhøj. 8a: Brune Bakke, især den nordlige del og centrum, samt langs kantarealerne i den sydlige del. 10a: Kragedal. Større kuperet område. 12c: Rosborg Sø, udenfor afgrænsningsområde. 14a: Haldager. Større kuperet område.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
1-5	Hede og andre arealtyper under tilgroning.	Afdeling 6gfh m.fl. (HED m.v.)	Ca. 3 ha.	Snarest. Efterfølgende en løbende indsats.	Delvis rydning, herefter løbende indsats. 6g: Femhøje, område med gravhøje der skal ryddes for opvækst.
	Hel- til halvåbent landskab.	Afdeling 10acp m.fl. (HED mv.)	Ca. 12 ha.		10acp: Kuperet område mellem Movsø og Holtegård. Slås delvist og skal holdes åbent/halvåbent ved tyndinger af opvækst.
1-6	Heder. Løbende pleje af den lysåbne naturtype. Omfatter også arealer der kræver førstegangspleje, hvorfor der muligvis forekommer dobbeltangivelser af arealer. Se også ID 1-4.	Hele terrænet, bl.a. afdeling: 2c, 4a, 7a, 8a, 9a, 10adp m.fl., 10a, 12c, 13a, 14a, 19c, 20a, 23, (HED). Ej på kort.	I alt 189 ha hede på terrænet.	1 gang hver 5.-10. år, efter behov. Arealerne langs Rosborg Sø afventer effekt af afgræsning.	Ryddes løbende for gen-/opvækst. 2c: Korsdal (ryddet i 2010) 4a: Bøgehøje 7a: Lundhøj 8a: Brune Bakke 9a og 10adp m.m.: Langeskov Dal 10a: Kragedal 12c: Rosborg Sø. Arealer på vestsiden, hvor der delvist afgræsses. Opvækst skal løbende holdes nede, undtagen af ene. 13a: Skelhøje, Margrethevolden. 14a: Haldager. 19c: "Campingpladsen". 20a: Er slået løbende, dvs. der er begrænset opvækst, men da det er hede bør der ryddes. Evt. afløses indsatsen af afbrændinger/slåninger. Omvendt kan flere arealer blive inddraget i hedeplejen hvis indsatsen mod gyvel/lupin afsluttes.
1-7	Overdrev, der er under tilgroning.	Afdeling 5. Koteletten, jf. gul overdrevssignatur på aktivitetskortet (bilag 7.1).		I løbet af den 5-årige periode skal der foretages en gennemgang af området, for at vurdere omfanget.	Delvis rydning. Der er lokalt områder under tilgroning, som ikke kan slås optimalt.
1-8	Vådområder med kantarealer, der er under tilgroning.	Hele terrænet. (SØ m.v.). Aktiviteten er ikke på kort, men vådområderne er vist på Figur 1 i afsnit 3.2.		Snarest, gerne 5-10 stk. pr år.	Hel/delvis rydning. Kantpleje af vådområder. Behov for en rydning af opvækst inkl. oprykning af rødder langs kanter og nærområder til vådområderne. NB: De nedenfor nævnte vandhuller er prioriteret i drifts- og plejeplanen og vurderingen er ikke længere tidsvarende. Ny vurdering af prioritering skal foretages. Der er et stort behov for rydning ved langt de fleste af de 52 vådområder på terrænet. Den tidligere prioritering: 1. prioritet: 5, 9, 14, 19, 28, 42, 43, 44, 45, 48 og 49. 2. prioritet: 2, 15 og 46. (Se Figur 1 i afsnit 3.2)
1-9	Hængesække skal ryddes for opvækst.	Søer med hængesæk. Hele terrænet. Ej på kort. Aktiviteten er ikke på kort, men vådområderne er vist på Figur 1 i afsnit 3.2.		Snarest, bør have høj prioritet.	Rydning af opvækst. Evt. når vådområderne er frosne. Følgende vådområder har udbredt eller begyndende opvækst på hængesæk: (Se Figur 1 i afsnit 3.2) Nr. 5, 15, 28, 30, 33, 38, 44, 48 og 49. Rosborg Sø afgræsses p.t. med geder, netop for at fjerne opvækst på hængesæk.

Forskellige typer arealer skal ryddes for opvækst.

5.2 Slåning

På en række lokaliteter skal der gennemføres slåning af lysåbne naturarealer.

Slåning: Målsætning er militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
2-1	Gyvelbevoksninger.	Hele terrænet, på arealer med grønskraveret gyvel-signatur på aktivitetskort (bilag 7.1).	Ca. 158 ha.	Årligt.	Slåning af gyvel, evt. med opsamling. Gælder for arealer der er defineret i drifts- og plejeplanen og angivet med grønskraveret gyvel-signatur på aktivitetskort (bilag 7.1). Fortsat slåning på heder på forsøgsbasis. Der kan være dobbeltangivelse af arealer.
2-2	Overdrev.	Hele terrænet, på arealer med gul overdrevs-signatur på aktivitetskortet (bilag 7.1).	Ca. 230 ha.	Årligt.	Slåning med opsamling. Enkelte steder kan 2 årlige slåninger med opsamling være nødvendigt.
2-3	Slette.	Hele terrænet, på arealer med orange slette på aktivitetskortet (bilag 7.1).	Ca. 57 ha.	1-3 gange i løbet af den 5-årige periode.	Slåning med opsamling. Arealer med gyvel slås dog jf. aktivitet 2-1 årligt.

Eksempel på slået areal.

Kreaturafgræsning ved Rosborg Sø.

5.3 Afgræsning

Flere områder på Finderup Øvelsesplads skal afgræsses i de kommende år. Det drejer sig om arealer ved Rosborg Sø, som er del af Natura 2000-området. De er derfor omfattede af Natura 2000-tillægget til drifts- og plejeplanen, hvor plejen er beskrevet (FBE, 2014).

Afgræsning: Målsætning er militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
3-1	Rosborg Sø.	Afdeling 12a, b m.fl.			Afgræsning. Områder med hhv. kreaturafgræsning og græsning med geder er iværksat i 2012. Fortsættes.

Afgræsning med geder er god naturpleje.

Nyvækst af lyng ved Rosborg Sø med hængesæk i baggrunden.

5.4 Hedepleje

Som del af hedeplejen beskrevet i drifts- og plejeplanen skal en række områder helt eller delvist afbrændes, afskrælles og/eller slås i kombination med opsamling/knusning af materiale.

Hedepleje: Målsætning er militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
4-1	Hede (HED).	Afdeling 8a 13ac 14a 12c Indenfor grå hede-signatur på aktivitetskort (bilag 7.1).	10-15 ha 10 ha 25 ha (skønnet).	Gennemgås specifikt for en vurdering af behov. Evt. i en 10-15-årig cyklus.	Pletvise afbrændinger. Foryngelse af lyngvegetation. 8a: Brunebakke, nord og syd. 13ac: Skelhøj. 14a: Haldager, efter fjernelse af opvækst. 12c: Rosborg Sø, vest for afgræsning, kuperet areal med aldrende lyng. Alternativ: Slåning med opsamling.
4-2	Hede (HED).	Hele terrænet. Afdeling 4, 11, 19 m.v. Indenfor grå hede-signatur på aktivitetskort (bilag 7.1).	Ca. 15-30 ha (skønnet).	Gennemgås specifikt for en vurdering af behov.	Afskrælning, alternativt knusning med opsamling. Primært blåtopbekæmpelse. Afd. med forekomst af blåtop: 4: Bøgebjerg. 11: Kragedal Skov. 19: Haldager Skov, ryddet bevoksning. Der er desuden forekomster af blåtop i næromgivelserne til følgende vådområder: Nr.: 8, 10, 11, 12, 13, 22 og 31.
4-3	Hedearealer der pt. slås årligt pga. invasive arter og opvækst/græs.	Hele terrænet. Indenfor grå hede-signatur på aktivitetskort (bilag 7.1).	I alt 189 ha hede på terrænet.	Gennemgås specifikt for en vurdering af behov.	Knusning med opsamling.

5.5 Hydrologi

Efter en stor plejeindsats i 2007-2008 trænger de fleste af vandhullerne på terrænet nu til en indsats. Som del af målsætningen i drifts- og plejeplanen skal der foretages pleje af vådområdelokaliteter. Der er endvidere behov for vanløbspleje i Mønsted Å.

Hydrologi: Målsætning er militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
5-1	Hele terrænet. I alt 53 vådområder omfattet af drifts- og plejeplanen. Der findes flere på terrænet.	Hele terrænet. Vandhullerne ses på Figur 1 i afsnit 3.2.		5-10 stk. årligt.	Rydning af næromgivelser. Der er et generelt behov for rydning af opvækst af træer og buske langs kanter/bredområder ved vådområderne. Se teksten for plejeindsatsen under afsnit 5.1 Rydning. Det bør ligeledes vurderes om der er behov for oprensning af enkelte vandhuller, så man undgår at de lavvandede vandhuller udtørre.
5-2	Mønsted Å.	1, 10 og 12.		Årligt, umiddelbart inden 10. august og skal være afsluttet denne dato.	Vandløbsvedligeholdelse i Mønsted Å og tilløb. Ekstern entreprenør udfører opgaven jf. beskrivelsen i Landvæsenens nævnets kendelse af 26. juli 1967: "Vandløbene med eksisterende broer og styrtbygværker vedligeholdes efter de i kendelsen anførte dimensioner og dybder – herunder tilløbene fra sydøst og sydvest." "Endvidere skal vandets frie løb sikres ved fjernelse af alle vandvækster, større sten, græstørv, trærodde, nedskyldt fyld fra sideløb m.v. " Der findes ikke vandløbsregulativ eller nyere bestemmelser for strækningen på Forsvarsministeriets areal, som er et privat vandløb. Bemærk at dambrugene (Bryrup og Mønsted Dambrug) nedstrøms skal underrettes inden grødeskæring, så de kan lukke for vandtilførslen. Vandløbet ligger i Natura 2000-område. Vedligeholdelsen skal ske under hensyn til følsomme og værdifulde arter og levesteder. De resterende vandløbsstrækninger på Forsvarsministeriets matrikler er ligeledes private vandløb, hvor Forsvarsministeriet har ansvaret for at sikre fri vandgennemstrømning mv. jf. vandløbslovens bestemmelser. Grødeskæring og oprensning skal ske efter behov.

Lysåbent vandhul uden behov for rydning af bredbevoksning.

5.6 Kulturhistoriske interesser

De mange fortidsminder, hovedsageligt gravhøje og diger, på Finderup Øvelsesplads kræver løbende pleje.

Kulturhistoriske interesser: Målsætning er militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
6-1	Enkeltliggende gravhøje, i alt 15 stk.	Afdeling 1, 2, 4, 5, 8, 13, 15, 23. Jf. signatur for gravhøj (stjerne) på aktivitetskortet (bilag 7.1).		Løbende, ca. hvert 5. år.	Hel rydning. Alle fortidsminder skal løbende holdes fri for opvækst. Dvs. at de ca. hver 5. år skal ryddes for opvækst og gerne nærområdet med f.eks. ud til mindst 2 m (gerne 5-10) fra foden af en gravhøj, og gerne uden om pæleafmærkningen.
6-2	Bøgehøje, 5 gravhøje.	Afdeling 4. Jf. signatur for gravhøj (stjerne) på aktivitetskortet (bilag 7.1).		Løbende, ca. hvert 5. år.	Hel rydning. Som for enkeltliggende høje ovenfor.
6-3	Lundhøje, 6 gravhøje.	Afdeling 7. Jf. signatur for gravhøj (stjerne) på aktivitetskortet (bilag 7.1).		Løbende, ca. hvert 5. år.	Hel rydning. Som for enkeltliggende høje ovenfor. Området er kendetegnet ved en del glansbladet hæg, som skal ryddes for at mindske frøspredning.
6-4	Femhøje, 6 gravhøje plus 1 gravhøj.	Afdeling 6. Jf. signatur for gravhøj (stjerne) på aktivitetskortet (bilag 7.1).		Løbende, ca. hvert 5. år.	Hel rydning. Som for enkeltliggende høje ovenfor.
6-5	Tvillingehøje, 2 gravhøje.	Afdeling 16. Jf. signatur for gravhøj (stjerne) på aktivitetskortet (bilag 7.1).		Løbende, ca. hvert 5. år.	Hel rydning. Som for enkeltliggende høje ovenfor.
6-6	Margrethevolden (dige).	Afdeling 13. Jf. signatur for gravhøj (stjerne) på aktivitetskortet (bilag 7.1).		Løbende, ca. hvert 5. år.	Hel rydning. Som for enkeltliggende høje ovenfor. Rydning skal ske manuelt.
6-7	Paradiset (dige).	Afdeling 20. Jf. signatur for gravhøj (stjerne) på aktivitetskortet (bilag 7.1).		Løbende, ca. hvert 5. år.	Hel rydning. Som for enkeltliggende høje ovenfor. Rydning skal ske manuelt.
6-8	Fortidsminder på hele terrænet.	Jf. signatur for gravhøj (stjerne) på aktivitetskortet (bilag 7.1).		Løbende, ca. hvert 5. år.	Renovering af pæleafmærkning. Pæleafmærkning vedligeholdes. Om enkeltstående høje skal der være mindst 6 pæle.

5.7 Invasive arter

Der skal foretages en række aktiviteter i forbindelse med bekæmpelse af invasive arter.

Invasive arter: Målsætning er militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
7-1	Hele terrænet.	Ej på kort.		Årligt.	Kæmpe-bjørneklo. Årlig kontrol og løbende bekæmpelse af erkendte voksesteder.
7-2	Hele terrænet.	Grønstribet gyvel-signatur på aktivitetskort (bilag 7.1).		Årligt.	Gyvel. Se metode for bekæmpelse under afsnit 5.2 Slåning, ID 2-1.
7-3	Hele terrænet.	Ej på kort.		Årligt.	Mangebladet lupin. Se metode for bekæmpelse under afsnit 5.2 Slåning.
7-4	Hele terrænet.	Ej på kort.		Årligt.	Japansk pileurt/kæmpe-pileurt. Løbende bekæmpelse (slåning/opgravning) af de tre erkendte bevoksninger.
7-5	Hele terrænet.	Ej på kort.		Årligt.	Glansbladet hæg. Oprykning af frøkilder, løbende indsats der bør prioriteres, da der udbredelsen endnu er begrænset.
7-6	Hele terrænet.	Ej på kort.		Årligt.	Rynket rose. Ingen specifik indsats. Arten bekæmpes gennem slåning af lysåbne græsarealer samt vandhulsplejen. Hvis arten spredt sig kan målrettet indsats blive nødvendig.

Den invasive art mangebladet lupin (blålilla) holdes nede med slåning.

Gammel afmærkningspæl.

5.8 Øvrige aktiviteter

Øvrige aktiviteter som skal gennemføres fremgår af skemaet nedenfor.

Øvrige aktiviteter: Målsætning militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
8-1	Hele terrænet.	7, 8, 11, 12, 17, 19 og 20, jf. signatur for kulturhegn (rød streg) på aktivitetskortet (bilag 7.1).		Snarest.	Fjernelse af kulturhegn. Gamle, udtjente kulturhegn fjernes.
8-2	Hele terrænet.	Ej på kort.		Snarest.	Renovering af pæleafmærkning. Der foretages en gennemgang af pæleafmærkningen langs grænsen for det militære øvelsesområde. Afgrænsningen skal være tydelig. Ideelt skal man kunne se fra én rød-hvid pæl til den næste.
8-3	Hele terrænet.	Ej på kort.		Snarest.	Udarbejdelse af skovplan. Der skal udarbejdes en ny skovplan, der tager højde for uddannelsesmæssige ønsker og behov.

6. REFERENCER

FBE (2011a): *FBE bestemmelse for drifts- og plejeplaner*. Bilag 5 til FBEBST 610-6. Tilgængelig på www.forsvaret.dk.

FBE (2014): *Finderup Øvelsesplads, Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2022*.

Landvæsensnævnet (1967): Udskrift af nævnsprotokol med kendelse af 26. juli 1967 vedr. Mønsted Å, udleveret af Viborg Kommune.

Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjeneste (2008): *Finderup Øvelsesplads, Drifts- og Plejeplan 2008-2022*. Tilgængelig på www.forsvaret.dk.

7. BILAG

7.1 Aktivitetskort

Kortbilag med oversigt over de planlagte aktiviteter for de kommende 5 år er ilagt bagerst. Vådområder ses på Figur 2 i afsnit 3.2.

Forsvar for naturen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark.

Sammenlagt forvalter Forsvarsministeriet 33.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer.

I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvarsministeriet udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvarsministeriet en passende afvejning mellem militære uddannelsesmæssige behov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarsministeriets naturforvaltning kan findes på www.forsvaret.dk.

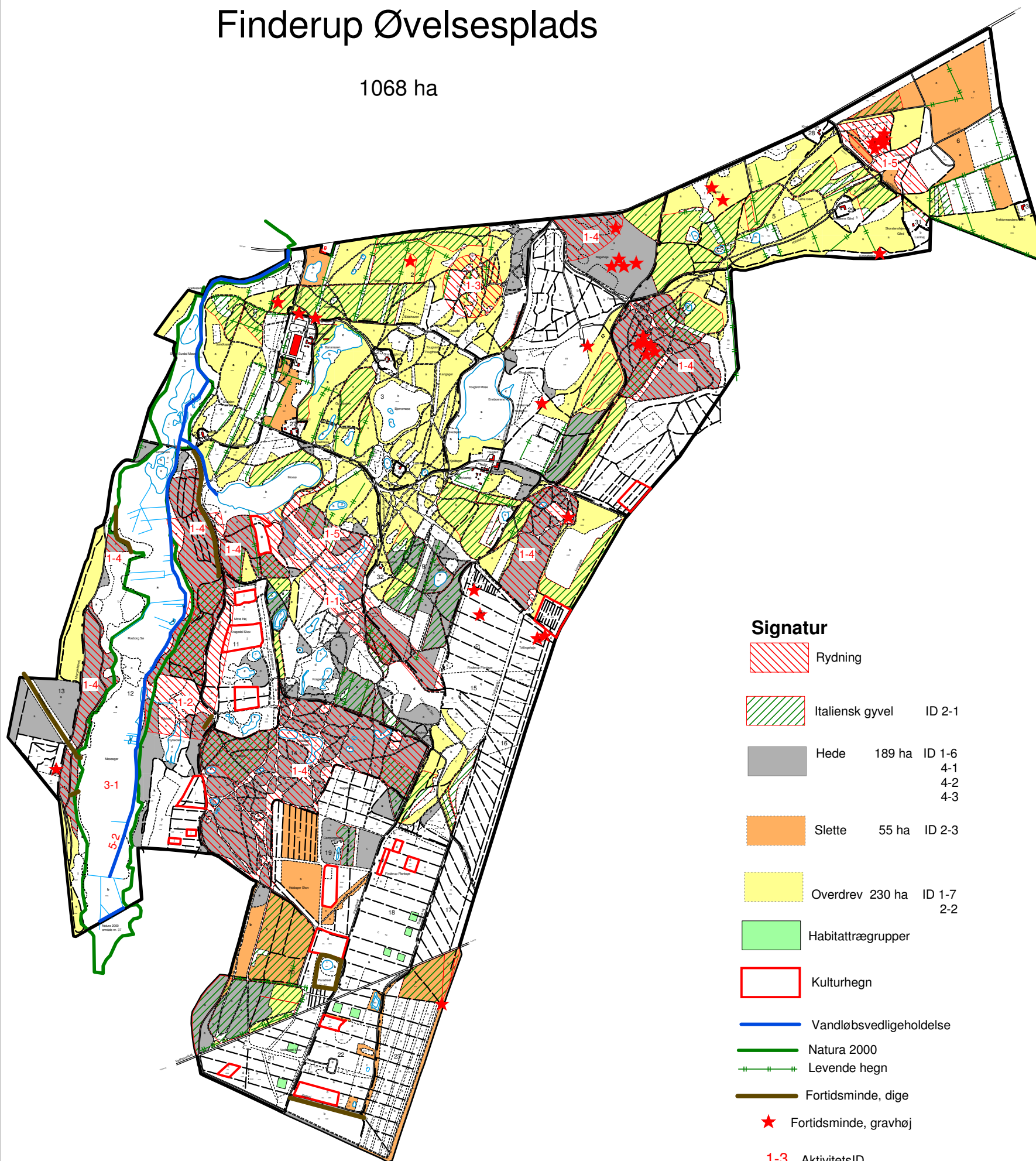

Kortbilag til evaluering

Aktivitetskort 2014 - 2019

Finderup Øvelsesplads

1068 ha

Signatur

- Rydning
- Italiensk gyvel ID 2-1
- Hede 189 ha ID 1-6
4-1
4-2
4-3
- Slette 55 ha ID 2-3
- Overdrev 230 ha ID 1-7
2-2
- Habitattrægrupper
- Kulturhegn
- Vandløbsvedligeholdelse
- Natura 2000
- Levende hegn
- Fortidsminde, dige
- Fortidsminde, gravhøj

1-3 AktivitetsID

1 a Afdelingsnr, litra

1 ha
1 : 22.000
100 0 500 1000 m

Grundkort udarbejdet 2012

